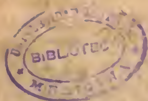

I CONAM ABSCIDIT OCEANO
DISSOCIABILI Horat. Lib. 1. Od. iii.

DE POTV CHOCOLATIS.

An Chocolates aqua dilutus, prout hodierno vſu ſorbetur, Eccleſiaſticum frangat Ieiunium.

QVAMVIS rerum plurimarum, & præſtantium remediorum, quibus nonnullas Natura exornauerat regiones, noſtras haſce, aliaſque expertes, indigenteſque feciſſet, ita vt iuſtè conqueri poſſe videremur: priſcis tamen, noſtriſque præſertim ſeculis, communicato veluti terrarum Orbe, induſtria feliciori, ſelectiſſima quæque, in delicias, & præſidia procreata, ad promiſcuum vſum humana ſolertia nobis etiam comparauit. Hinc noſtra hac tempeſtate Hiſpaniarum Regna Mexicanę arboris fructus, ad potum apud illas Gentes, admixtis alijs, concinnatos, aſciuerunt ad fœdus: atque ex alieno cœlo petitus, ſociato commercio, ille, qui barbaro nomine *Chocollat* ab indigenis vocatur, in Hiſpanias primùm inuectus, mox in Italiam tranſgreſſus, alijs demùm donatus Prouincijs, propter liquo-

ris salubritatem, & magnum sibi nomen, & ciuitatem feliciter est assecutus, adeò secundis euentibus, vt non in deliciarum illecebras tantùm admissus, sed vtilitatis præstantia ad Studentium contubernium vocatus, in religiosiora claustra se se infuderit. Cumque apud illos frequentior, & accuratior vigeat abstinentia, in Neotericorum mentes incidit dubitatio: An, seruato Ecclesiastico ieiunio consueto more, vsurpari possit impunè huiusmodi potionis haustus, ita vt iniecta Chocolatis pulueris vncia in sex, aut maioris quantitatis vncias simplicis aquæ (quemadmodum tam ex Mexicanorum Medicorum, quàm Hispanorum monitis parari consueuit) perpotari possit, nec ieiunium inde violetur.

In hac igitur discutienda controuersia, vt ad ordinem, & εὐταξίαν nos referamus: Primò pro vtraque conflictantium parte rationes proferemus. Secundò Authores enumerabuntur, qui affirmatiuam amplexi pro ieiuni fractione scripsere; quique ex aduerso pro negatiua propugnauerunt; vt, ad trutinam rationibus reuocatis, Scriptorumque authoritate perpensa, quid pro rectè formanda conscientia erui exinde poterit, sincerè promamus, vt veritas agnoscatur, & demùm contrarijs rationibus respondendum erit.

Subijt animum de hac re scribendi cupiditas, tum ex huius potus commendatione apud Authores; nam Marradon affirmat, in Noua tantùm Hispania in condiendo Chocolate quotannis supra duodecim sacchari librarum myriades

Marrad. in tract. Chocolatis circa fin.

riades insumi: & Henricus Stubbæus Anglus *Indicum Nectar*, & cum Thoma Gagæo *Panaceam, & Vniuersalem Medicinam* appellat; tum etiam, [redacted] cum aliquorum recentiorum, & prę ceteris doctissimi Medici, & mei valde amici Casparis Calderæ lucubrationes perspexissem; is fundamenta, quibus affirmatiua nititur, quà medicè, quà Theologicè in certamen educit, conaturque negatiuam euertere, & ieiunij fractionem inducere; sed, meo iudicio, victoriam non est assecutus. Tota autem vis difficultatis, vt arbitror, sistit in eo, an scilicet in hac potione alimenti ratio vires superet potus, adeò vt primò, & per se, non autem per accidens nutriat. Nam supposito, quòd in Chocolate duę partes adsint inseparabiles (vt in vsu est) illa, quæ potabilis rationem sortitur, vt liquida, & fluida; alia, quæ veram habet alimenti rationem, disquirendum videtur; An in eo ratio alimenti, an verò potus præualeat. Cumque energia Theologicorum argumentorum, in ratiocinationibus Iatrophysicis, tamquam in basi, vt ita dicam, collocetur, illæ pariformiter erunt expendendæ.

Stubb. in Dissert. de Chocol.

Gagæus de Chocol. pag. 125.

Calder. in Tribun. Medico-Magico.

Primò igitur à nobis videndum erit, quid sit alimentum, quid cibus, & potus, quantùm ad rem nostram conferre poterit.

Secundò de viribus vini, ceterarumque frequentiorum potionum, & quoad Physicam.

Tertiò historicè, An Chocolates in eius natali solo, cœloque, vti potus, vel vti cibus vsurpetur. Pro morali verò videndum, quid ex

potu-

potulenta materia Ecclesiasticum frangat ieiunium, et an vinum, vel aliud. Et hæc dicentur, vt disceptationi, et veritatis cognitioni præluceant.

Quid sit alimentum, cibus, & potus.

Hippoc. & Galen. lib. 3. de Alim. cap. 7.

Ad primum igitur in Physica disceptatione sciendum ex Hippocratis, et Galeni sententia, alimentum esse, quod ex natura sua facilè in aliti substantiam conuertitur, et loco deperditæ substantiæ reponitur secundùm alendarum partium necessitatem; quod tamen in potu reperiri æquè potest, ac in cibo, cùm sit res alimentosa, vt infra apparebit. Cibus siquidem respondet fami, sicut siti potus, quo quicquid humidioris substantiæ effluxit, restituimus, quemadmodum cibo, quicquid siccioris substantiæ est deperditum, reponimus. Sic Aristoteles, Auerroes, & Galenus. Vnde ex eiusdem doctrina potus nutrit, &, si non superat in ratione nutriendi solidiora, superat tamen nutriendi celeritate; nutritio enim ex sanguine fit, & sic celeriùs per potum: & licèt vt cibus non præbeat *Eutrophicam*, & vberiorem nutritionem, nihilominus nutrit etiam per se, & vires fouet, ac reficit, dicente Aristotele. *Qui sitit, res duas desiderat, cibum, atque refrigerationem: isthac enim ambo potio exhibet.*

Arist. lib. 2. de Anima c. 28. *Auerr.* lib. 2. Coll. cap. 15. *Galen.* de san. tuen. lib. 1. c. 2. & in Aphorism. Com. 2. aphor. 11. & in Method. meden. lib. 14. cap. 15. & lib. 2. de Decr. Hippoc. cap. 1.

Arist. in Probl. sect. 28. nu. 5. & 6.

De vini, & cęterarum potionum viribus.

Ad secundum de viribus aliquarum potionum, & præsertim vini, quod inter eas principem locum obtinet (omisso, quòd ex Thalmudicis apud Buxtorphium sexaginta sint genera vinorum) certum est, aliqua ex ipsis *Oligophora*, aliqua verò *Poliphora* reperiri, istaque præ illis magis enutrire, maiusque robur secum affer-

Buxtor. in lex. Rabb. col. 875.

afferre, & ætatem quoque ſortiri, non eam quidem, quam Hebræi apud eumdem Buxtorphium (1) gratis donant cuidam vino à mundi creatione efformato, quod ab Angelo allatum ſit Iacobo, vt Iſaaco eius patri propinaret accepturus ab ipſo benedictionem, idemque ab (2) eorum Meſſia adhibendum ſit in propriam potioně; ni velimus aſſerere cum Simeone (3) filio Iochai, per illud vinum intelligi arcana, quæ in Meſſiæ aduentu fuerant reuelanda, vel cum Samuele (4) Laniado intelligatur diuinitatis lumen ex Dei fruitione; quo pariter ſenſu cœleſtem gloriam intellexerunt Origenes (5), & Nanzianzenus in illis Chriſti Domini verbis (6) *Non bibam amodò de hoc genimine vitis vſque in diem illum, cum illud bibam vobiſcum nouum in regno Patris mei*. Eam tamen ętatem ſortitum eſt vinum, vt 200. annorum apud Plinium (7) inueniri legatur, & apud Ariſtotelem (8) & Rhodiginum habetur, ita craſſiora Arcadica vina reddi, quòd comedi poſſe videri affirment, niſi aqua diluantur. Vnde ad vinorum ętatem dignoſcědam, tabella vinarijs imponebatur vaſis, vt videtur apud Petronium (9) ibi. *Statim allatæ ſunt amphoræ vitreæ diligenter gypſatæ, quarum in ceruicibus pittacia erant affixa cum hoc titulo: Falernum Opimianum annorum centum*: hinc cecinit Iuuenalis (10)

—— cuius patriam, titulumque ſenectus
Deleuit multa veteris fuligine teſtæ.

Plurima videri de hoc argumento poſſunt apud Stu-

(1) *Buxtor.* loc. cit. col. 787.

(2) *Thalmud.* in tract. Sanedrin. fol. 99. col. 1. Vide *Buxtor.* in Synag. cap. 16.

(3) *Simeon* in Zohar in Geneſ. col. 321. Ex hoc Simeonis libro, quem *Antiquiſſimum* tantùm nuncupat *Druſius* in lib. de Voc. Hebr. N. T. c. 16 malè inferunt *Raguelus* in Bibl verb. Gehenna, & noſter *Magrus* in Notit. præfatum Simeonem vixiſſe ante Chriſti aduentum. Nã licèt dictus liber quoad doctrinã præceſſerit Thalmudis compilationem iuxtà communem Hebræorum ſententiam relatam à *Buxtorphio*, in Bibl. Rabb. pag. mihi 287. & *Hottingero* in Bibl. Orient. pag 32. nihilominùs prædictus Simeon vixit ſub imperio Adriani Imp. vt loquuntur *Abraham* in Kabbala *Dauid Gans* in Chron. *Buxtorph* de Abbr. Hebr. pag 164. & alij communiter: imò *Buxtorph.* ibid pag. 167 probat, dictũ librum quoad compoſitionem editũ fuiſſe poſt Chriſti annum 1248 Additur, quòd antiquitus apud Synagogam plurimæ fuerint traditiones in ſacris paginis nõ ſcriptæ, vt ex *Origene*, *Hilario* & *Anatolio* probat *Bellarminus* l. 4 de Verbo Dei c. 8 has verò traditiones, & interpretationes legis, quibus conſtat dictus liber *Zohar*, ante Hieroſolymæ captiuitatem à Tito allatam nunquã libris conſignarunt Hebræi, orali tantùm lege vtentes, eas tamen *Iudas* cognomento *Hakkadoſc* primùm compilare incœpit ſub vtroque Antonino Imperatore anno 120. poſt Hieroſolymæ euerſionem, teſte *Dauid Gans* loc. cit. in 4 mill. ann 978: *Maimon.* in præf. Iad. Chazacà & legi poteſt apud *Hoornbeeck* l. 1. de Conuin. & conuer. Iud. c 3. idemque Iudas vixit admodùm charus Antonino Primo, quẽ Thalmudici apud *Selden.* in proleg. de Succeſſ. Hebr. inter Moſaicæ legis proſelytas deſcribunt. Nullus igitur ex Hebræis ante d Iudam pro docenda, & interpretanda lege edidit librum. Nec obſtant opera Philonis, quem *Multorum librorum editione clarũ* appellat *Ioſeph Gorionides* l 5. c. 45 quique vixit ſub Caio Imp & D Petrum eſt allocutus: loquimur enim de Hebræorum libris Hebraicè, nõ autem Græcè deſcriptis: etenim Alexandrini Iudæi Hieroſolymis inuiſi fuere. Vide *Moſ Ægypt.* in tract. Melachim c. 5. *Abr. Zacut.* in l. Iuchaſ. p. 17. *Cunæum* l. 2. de Repub. Hebr c 23 (4) *Sam. Lan.* in Iſa. cap. 64. (5) *Orig. in Matth.* c. 26. & Nanzian orat. de Paſcha. (6) *S. Matth.* cap 26. (7) *Plin.* lib. 14 cap. 4. & lib. 19. cap. 4. (8) *Ariſt.* lib. 4. Meteor. text. 48. *Rhodig.* lib. 28. cap. 16. (9) *Petron.* in Satyric. (10) *Iuuenal.* Satyr. 5.

Stuck: l. 1. Antiq. Conuiual. cap. 10. *Buleng.* lib. 1. de Conuiu. cap. 2. *Bacc.* de Nat. vin.

Stuckium, Bulengerum, Baccium, & sexcentos alios.

De vini nutritione.

Huiusmodi autem generosum vinum, quamuis ἄνευ robustè nutrire apud omnes ita compertum est, vt de eo dubitari sit nefas; nonnulla tamen testimonia, Antiquorum præsertim, & celebriorum, conferemus. Oribasius ait, *Vinum nutrire proportione crassitiei.* Docet Galenus, vinum nutrire, concoquere, roborare, & inter ea numerari, quæ nostrum corpus alunt; adeò vt Pergamenum æquè ac suillam carnem, qua Athletę, & Palestritæ vescuntur, nutrire affirmet. Galenum refert, & sequitur Scaccus, & Aristoteles inquit: *Sitis rerum duarum libido est, potionis inquam, & cibi; fames vnius cibi tantummodò.* Hinc Petrus de Apono, antiquus Commentator, & nuncupatus *Conciliator*, notandum infert, quòd, cùm potus sit triplex, primùm per potum intelligatur ille, qui est cibus, & potus simul, vt vinum: nutrit enim, refrigerat, & humectat. Ex quibus concludit Scaccus, Aristotelem non simpliciter tantùm sensisse, vinum nutrire, sed vt cibum; quod confirmat ex Hippocrate, qui famem, *Thorexi*, id est vini potione, sedari affirmat. Idem scribit Athenæus, apud quem Mnasitheus ait: *Et robur ingens præbet illud corpori*: idemque sentiunt Cardanus, Matthiolus, Grossus, & Baccius comparat cum pane inter alimenta ex Hippocrate & Galeno: & hoc non tantùm de antiquis vinis, de quibus supra nempe Chijs, Coijs, Thasijs, Cretis, & alijs, sed de nostris hodiernis intelligit, videlicet de *Manciauerris*, *Lachrymis*, *Vernacijs*, & similibus, adeò quòd de his verum sit etiam dicere ἀθρόως

Oribas. lib. 4. Synop. c. 12. & Collect. l. 3. cap. 13.

Galen. de Compos. pharm. 2. loc. c. 7. & de Alim. facul. cap. 40.

Scacc. de Salub. cib. cap. 17. *Aristot.* in Problem sect. 28. probl. 5. & ibi *Pet. de Apono.*

Scacc. loc. cit.

Hippocr. sect. 2. Aphor. 21.

Athen. l. 2. cap. 3. in princ.

Mnasith. in *Athen.* l. 1. c. 1.

Card de Sanit tuen. l. 1. c 32. *Matthiol.* ad *Dioscor* l 5. c. 7. *Gross* de Cib. & pot. qu. 8. *Bacc.* de Nat. vini l. 3. c. 4. & 5.

καὶ ταχέως & sic vnitim, & velociter enutrire. *Mercurialis vir doctissimus*, ait Plempius, *peculiari libello contendit, vinum non nutrire. At friuolæ sunt eius rationes, & tanto Doctore indignæ.*

Plemp. de Valet. tuend. pag. 241.

Consequenter alia iungenda sunt potulenta, & de Ceruisia aliquid dicendum, quæ Hispaniam, Galliam, vtramque Germaniam, & omnes regiones (vbi - *Stat glacies iners* - *Menses per omnes*) occupat, atque veluti propitiam patriam agnoscit. Hanc ex tritico concinnatam alij bibunt, vt obseruant Baccius, Nonnius, & noster Caldera cumulatè, & apud eum Manardus, & nuper idem Plempius valde eruditè; alij ex Baccij narratione componunt ex hordeo; alij frugibus, herbisque parant, vnde Tacitus ait: *Potus humor ex hordeo, aut frumento in quamdam similitudinem vini corruptus*; Plinius addit: *Galliæ, & Hispaniæ frumento in potum resoluto vtuntur, at semper ex granis optimis, & aquis salubribus*: et, vltra huiusmodi monita à Scarandæo descripta, ex Hebraicis etiam libris colligitur apud Buxtorphium, Ceruisiam hordeaceis aquis confectā à Medis pro potu adhiberi.

De Ceruisia compositione.

Horat. lib. 2. Od. 9.

Bacc. lib. 7. de Bohem.

Nonn. de Re cibar. l. 4. c. 17. Cald. loc. cit. sect. 4. cap. 1.

Manard l. 18. Epist. cap. 5. Plemp. loc. cit. cap. 5. nu. 25.

Bacc. de Nat. vinor. lib. 7.

Tacit. de Morib. German.

Plin. lib. 17. cap. 7.

Scarand. de Ration. conser. sanit. cap. 8.

Buxtorph. in Lex. Rabbin. col. 2401.

Hinc, quantas obtineat vires hæc potio, per se patere posset; sed adhibeamus adhuc testes experientia probatissimos. Idem Nonnius vim illi tribuit inebriandi ex lupuli admixtione, sicut maximè nutriendi ex frumento, quo calidior redditur, subditque: *Ideò videre est, modico cibo contentos esse, qui tales ceruisias liberaliùs bibunt*. Idque priùs aduerterat Gratarola, qui de ceruisia meminit, & ait, quòd maximè nutriat, præsertim *Polypyra*

De Ceruisia nutrimento.

Nonn. loc. cit.

Gratarol. lib. de Vini nat. cap. 24.

Graterol, loc. cit. pag. 135.

Manard. loc. cit.

Isidor. lib. 10. *Orof.* lib. 5. Hist. c. 17. *Nonn.* loc. cit.

Gonzal. in Hist. Sinen. c. 10. p. 2.

Scac. d. lib. c. 2. *Bartol.* in Hist. Soc. Iesu, & par. 1. Asiæ l. 3. pag. 187. *Maff.* lib. 5. 6. & 12. Hist. Ind.

Pet. de Valle in Itin. Turc. epist. 2. pag. 110. & epist. 3. pag. 151 *Butius* de Antiqu. potu cap. 10.

Magrus in Epistola de Caphe. *Alpin.* de Plant. Aegypt. cap. 16.

Lopez de Gomara in Histor. Hisp. del Mexico pag. 119.

Laet. lib. 7. cap. 3. Atolle.

Colmen. in Trac. de Chocol. Impress. Matriti ann. 1631. & Parisijs ann. 1643. à *Renato Moreau* Regio medicinæ Professore pag. 36. suæ versionis in Gallicũ idioma. *Marrad.* in Tract. Gallico de Chocol. pag. ...

incorrupta fruge composita, & addit. *Nutriunt omnes probatæ ceruisiæ, & sunt boni succi, vires, roburque corporibus addunt, quemadmodum in Partibus Septemtrionalibus, vbi tantùm eiusmodi potu incolæ fruuntur, hominesque formosissimi pariter, ac robustissimi inueniuntur.* Ita ille, idemque ait etiam Manardus, quod similiter dici potest de *Cælia* huic potioni affine, vt apud Isidorum, Orosium, Nonnium, & alios. Prætermittimus autem, vt ad rem nostram parùm spectantia, alia potionum genera, vt vinum palmarum, quod apud Sinas commendatur à Gonzali: *Chià*, siue *Cia* apud Iaponios, de quorum potu scribunt Scaccus, & P. Bartolus, vti valde salutiferum commendans, & tandem Maffeus, qui etiam ait: *De Sagu arboris ramis artificis manu concisis, leuandæ siti mirifico sapore simul, & salubritate candidus liquor exsudat, quem vulgò* Tuacam *appellant.* Itidem non loquimur de *Caphè* ab Arabibus قهوة, de quo post ceteros Petrus de Valle, & Butius, & de eius virtutibus noster Dominicus Magrus, & Alpinus scripsere: neque de vino ex *Maizio*, siue *Tlaoli* Mexicanis (quod est frumentum Indorum Occidentalium, & *Turcicum* apud nos vocatur) cum aqua, & melle, vt apud Lopez de Gomara, cum tamen priscus Indorum potus fuerit non admixto melle; &, sicuti scribunt etiam ceteri rerum Americanarum Scriptores, & præsertim Laët, non vinum tantùm conficiunt, & magni faciunt, sed aquam solùm *Maizi* farina dilutam, ita vt euadat ad instar liquati, candidique amyli, vt narrat Colmenerus, & firmant Marrandon

de Marchena, & Stubbeus, & præ ceteris Nierembergus, & Gonzales de Ouiedo, alijque quàmplurimi.

Nieremberg. Hist. nat. l. 14. cap. 15.

Gonzal. cap. 10. Nauig. Ind.

Nemini dubium est, quin præfatæ, & similes potiones alimentosæ simul, & nutritiuæ sint, robustèque alant, vt præter citatos Scriptores alij docent: & id omne non parùm nobis deseruiet ad argumenta affirmatiuæ opinionis maximè conuellenda, & idcircò vberiùs rem pertractauimus.

An Chocolate sit cibus, vel potus.

Superest nunc prodomus historicæ inspectionis articulus: An scilicet Chocolate in eius natali solo, vt cibus, an verò vt potus, agnoscatur. Et quidem in hoc audiendi sunt ij ipsi, qui vel in ijs vixerunt regionibus, vel ab alijs fide dignis, & in eisdem prouinciis versatis Scriptoribus, exceperunt. Acosta ita scripsit. *Robustam, & salubrem, & assuefactis non iniucundam esse siceram (sic enim iam dudum voco, istam vulgarem Indorum potionem, siue Maicio, siue Cacao, siue quouis alio genere constet) nullo modo negare possunt, quicumque ista experti sunt.* Vbi notandum est obiter, hunc authorem vsum fuisse Siceræ verbo, quod non à Græco σίκεραν, vel σίκερ, vel τὸ σίκερα secundùm aliquos, sed ab Hebraica voce שכר originem trahit, eiusque mentio apud veteres Latinæ linguæ Lexicographos non reperitur; nisi penès Ximenez Arias, & postremò penès Martinium, & Rauanellum. Noster Magrus, qui ex Arabum nomine سكر etymon agnoscit; citatque Zachariam Chrysopolitanum, Siceram accipit pro quauis potione ad inebriandum apta, id tamen priùs aduerterat Origenes.

Acosta de Procur. Indor. salut: lib. 5. cap. 22.

Quid sit Sicera.

Ximen. in Lex. Eccles.

Mart. in lex. Philol. *Rauan.* in Bibliot. p. 2. *Magr.* in Notit. verb. Sicera.

Zachar. Chrys. in Euang. c. 2.

Orig. in Leuit. c. 10. hom. 7. *S. Hier.* in Isa. c. 19. 24. 28. & in epist. ad *Nepotian.* *Isidor.* l. 2. Orig. c. 23. *Pagnin.* in Lex. Hebr *Boderian.* in Lex. Chald *Calas.* in Conc. Hebr. *Buxtor.* in Conc. Hebr. & in Lex. Rabb. *Voss.* in Etymol. *Fung.* in Etym trilin. *Beyer.* tom. 6. Theat. Vit. Hum. fol. 418. col. 1. *Kimchi*, & *De Pomis* in Lex. Hebr. *Theoph. Ant.* lib. Allegor. in Lucam

genes, & post eum eloquentissimè S. Hieronymus, quem secuti sunt Isidorus, Pagninus, Guido Fabricius Boderianus, Calasius, Buxtorphius, Vossius, Fungerus, Beyerlinck, alijque præter Dauidem Kimchium, & Dauidem de Pomis apud Hebræos. Quare Theophilus Antiochenus nimiùm coarctat Siceræ significationem tantummodò ad potum ex dactylis confectum: etenim vbi apud Vulgatam legitur, *Vinum, & quidquid inebriare potest, non bibes*, & *A vino, & omni, quod inebriare potest, abstinebunt*, ex Hebraicis textibus יין ושכר אל תשת, & מיין ומשכר יזיר Latinè transferunt Vatablus, & Pagninus, *Vinum, & siceram ne bibas*, & *A vino, & sicera abstineat*, prout etiam vertitur apud Septuaginta Interpretes, à quibus non solùm Hebraicum Siceræ verbum translatum fuit μέθη (non secùs quàm in Chaldaica Paraphrasi postea reddidit Onkelos מרוי) sed etiam, vt obseruat Ioannes de la Haye, aliquando interpretatum fuit μέθυσμα, sicut in libro Regum, & in Michea Propheta studiosus lector inueniet; quo pariter sensu Ionathan Chaldæus Paraphrastes transtulit רוי, & in pluribus locis transfertur apud Vulgatam; nec inconcinnum huiuscemodi etymon quis putet, cum vox שֵׁכָר emanet à verbo שָׁכַר, quod denotat *Inebriari*; & quia munera non tantùm excæcant, sed etiam inebriant, propterea lepidam paronomasiam inter שכר, & אשכר Villalpandus constituit. Vnde prætermittendus non est mos antiquissimus, quo ad hebetandam mentem, & alienandos sensus eorum, qui morte plectebantur, vt minores tormento-

Leuit. cap. 10. vers. 9. Num. c. 6. vers. 3.

Prouerb. cap. 20. vers. 1. & cap. 31. vers. 6.

Onkel. Deut. 29. vers. 6.

Haye in leuit. c. 10.

1. Reg. 1. vers. 15. & *Mich.* c. 2. vers. 11.

Jonat. in *Mich.* c. 2. vers. 11.

Prou. c. 20. v. 1. *Isa.* c. 5. v. 11. & 22. c. 28. v. 7. c. 29. v. 9. *Mich.* c. 2. v. 11.

Villal. in Ezech. cap. 27.

rum

rum cruciatus experirentur, eis propinabatur Sicera iuxta illud Salomonis, *Date siceram mærentibus*, vel ex Hebraico textu לאובד: *Pereunti*. Hincque originem duxit consuetudo in Thalmudicis libris descripta, & relata à Moyse Aegyptio, Abrahamo Zacuthio, Raymundo Martino, Lyrano, Galatino, Casaubono, Bulengero, & Bartholino, qua vltimo supplicio damnati thureo vino potabantur, quemadmodum vinum myrrha conditum Christo Domino porrectum fuit: quo propinationis officio, si Iudæis fidem præstare libet, Hierosolymis fungebantur honestæ, ac deuotæ mulieres, à quibus ex Lyrani sententia myrrhatum vinum pro Christo allatum est, sed illud amouentes Hebræi vinum felle mixtum supposuere. Hinc igitur inter vina factitia, quorum mentionem faciunt Hadrianus Iunius, Plinius, Dalemchapius, & Stuckius, recensenda est etiam Sicera, pro qua Dauidicũ illud apud Hebræos שותי שכר legitur apud Septuaginta οἱ πίνοντες οἶνον, & in Vulgata, *Qui bibebant vinum*; nec non in Thargumica versione Onkelos, & Ionathan verbo חמר עתיק pro *Vino veteri* traduxerunt, quantumuis Hebraicum Siceræ nomen Ioseph Cæcus, Chaldæus etiam Paraphrastes, retineat. Quare pro sensus notione nonnulli hanc afferunt distinctionem, quòd scilicet Sicera, cum in sacris paginis vino iungitur, innuat vinum factitium, ex pomis, alijsque fructibus confectum; at seorsim accepta quemlibet potum, tum inebriantem, tum sitim explentem, ac etiam simpliciter vinum denotet: alij verò in-

quiunt

Prou. cap. 31. vers. 6.

Thalm. in tr. Sanedrin c. 13

Mos. Aegyp l. 14. Halacoth.

Zacut in lib. Iuchasin pag. mihi 114. col. 2. *Raym Mart.* in Pug. Fid. p. 3. d. 3. c. 16. *Galat.* l. 8. c 19. *Lyran* in Prou. c. 31. & in Psal 68. *Casaub.* in Baron. exerc. 16. nu. 95. pag. 548. col. 1. *Bulen.* in *Casaub.* diatr. 3. pag. 161. *Barthol.* de Cruce Hypomn. 3. §. 1. & 4.

Lyran. in Matth. c. 27.

Hadr. Iun. l. 2. Animad. c. 12. *Plin.* l. 14 c. 16. & l. 22. cap. vlt. *Dalemch.* in not ad *Plin.* d. c. 16. *Stuck. Conuiu. Antiq.* l. 3. c. 9.

Psal. 68. vers. 16.

Onkel. Deuter. c. 14. v. 16. *Ionath.* *Iud* c. 13. v 4. 7. 14. & 1. Reg. 1. v. 15. *Isa.* c. 5. v. 11. 22. c. 28. v. 7.

Ioseph. Prou. c. 20. v. 1. c. 31. v. 6. & Psal. 68. vers. 16.

quiunt, quòd merum, purum quidem, viuum, temetum, non tamen dilutum significet. Ergo, vt ad rem nostram redeamus, sicut Elias Leuites, Marinus, Bonfererius, & Schindlerus pro Sicera intelligunt Ceruisiam (quam Scoockius inebriantem monstrat, & Abenezra refert, Siceram ex melle, & dactylis, aut tritico, & hordeo confici) eadē etiam voce Acosta voluit nuncupare Chocolaten (cum apud Latinos municeps adhuc non extet) vt eius vires exaggeraret: quare de Americis scripsit Petrus Martyr, *Trita* (Cacao) *seruatur ad potum, & pulueris illius portione coniecta in aquam, mox reuoluta parumper, poculum efficitur Rege dignum*. Hoc etiam confirmatur ab Anania, & Herrera, qui loquens de incolis Indiarum Occidentalium ait: *Beuen el vino, y Cacao, que lo embueluen en pimienta y molido con el maiz lo deslien en agua, y lo beuen*; & Ioannes de Barrios apud eumdem Calderam idem refert; additque Ioannes de Laët: *Principalis vsus est in potu, quem conficiunt, Chocolaten vocant, insanum in modum ab incolis harum regionum dilectum*: & inferiùs idem Laët de Cacao: *simplex enim potio refrigerat, & nutrit insigniter*: ac tandem Bernardus de Castillo, agens de mensa Principis Motezuma, hoc disertè ostendit apud Henricum Stubbeum Anglum, qui etiam accuratè antiquitatem huius potus apud Americanos commendat, & ante eum Piso; ac denique inquit Lopez de Gomara. *La meior, mas delicada, y cara beuida, que tienen es de harina de Cacao, y agua: algunas vezes le mezclan miel, y harinas de otras legumbres, esta no emboracha, antes refresca mucho*;

Elias in Thisbi.

Marin. in Lex. Hebr. *Bonfer.* in leuit. c. 10. *Schindler.* in Pentaglot.
Scoock. de Ceruis. cap. 17.

Abenez. Deut. 14.

Petr. Mart. Dec. 5. cap. 4. Comm. Americ.

Anan. in Mundi Fabr. tr. 4. *Herrera* l. 9. de las Indias Occident. Dec. 4.

Calder. loc. cit. cap. 5.

Io. de Laet lib. 7. Descrip. Ind. Occid. cap. 2.

Bernar de Castillo in suo Cortes. cap. 91.

Henric. Stubb. de Chocol. c. 2. pag. 6. & cap. 1.

Piso in Mantis. Aromat. cap. 17. pag. 196.

Lopez de Gomara in Hist. del Mexico, y su conquista Cap. *De los vinos y borrachez* pag. mihi 319.

por esto lo beuen con calor, y sudando. Huic insuper subscribit noster Caldera, & Historia Americana per Theodorum de Bry refert. *Tum eleemosynæ loco Cacao pauperibus distribuunt. Potus ex hoc fructu paratus Chocolate nuncupatur*: & hæ sufficiant authoritates, cum, vltra quàm opus esset, satis roborata veritas videatur, & *in ore duorum, vel trium stet omne verbum.*

Caldera loc. cit.

Theod. de Bry par. 9. lib. 4. cap. 22.

Deut. 19. vers. 15. Matth. 18. vers. 16.

Antiqui Christiani in ieiunijs abstinebant a vino.

Subdenda nunc est moralis hypothesis de ieiunio Ecclesiastico, eiusque violatione. Et primùm dicendum est aliquid de prisco antiquorum Christianorum vsu circà ieiunia, in quibus secundùm nonnullos Scriptores à cibis, & à vini præsertim potu simul erat abstinentia. Insignis ad hoc probandum est locus Tertulliani (quem apud neminem, quos viderim, eorum, qui de hoc argumento scripsere, perpensum reperi) ait ille. *Qualis enim esus, talis & potus: verisimile non est, vt quis dimidiam gulam Deo immolet*; &, cum de Quadragesimali ieiunio loquatur, eleganter addit: *Ipsa natura enunciabit, quales nos ante pabulum, & potum in virgine adhuc saliua exhibere consueuerit.* Nam quartæ, & sextæ feriæ ieiunium argutè vocat *Semiieiunium*, horâ enim nona soluebatur; at in Quadragesima vesperi, & occidente sole (quod exactissimè obseruant Orientales Christiani vsque in præsentem diem) vt habetur ex S. Clemente, licèt intelligi debeat de Hebdomada maiori, vt patet, dum dicit: *A vino, & carnibus vos abstinete in ijs diebus; sunt enim dies luctuosi*: & S. Cyrillus Hierosolymitanus scribit: *Ieiunamus à vino, & à carnibus abstinentes, non quòd hæc tanquàm abomina-*

Tertull. in lib. contra Psychicos.

S. Clemens lib. 5. Constit. Apost. cap. 19.

S. Cyrill. Hierosol. Catech. 4.

tiones oderimus, sed quòd præmium exoptamus. Sanctus etiam Basilius ait, *A vino abstines, sed ab iniurijs tibi non temperas &c.* Idem docet S. Ambrosius, & scribit S. Ioannes Chrysostomus inquiens: *Quid difficilius non iurare, an per totum diem inediam pati, & aquæ potu, & tenui victu siccari? Certum est, quòd hoc illo grauius; sed tamen consuetudine res est facilis, & expedita, quòd adueniente ieiunio, & si millies quis exhortetur, & cogat vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concessum gustare; omnia mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.* Sic & alij apud Azorium, videlicet Theophilus Alexandrinus, Origenes, S. Hieronymus, & Theodoretus.

S. Basil. Hom. 1. de laud. ieiun.

S. Ambros. serm. 39.

S. Io: Chrysost. hom. 6. ad pop. Antioch.

Azor. p. 1. l. 7. c. 10. q. 7. Theoph. Alex. serm. 5. de Paschate. Origen. lib. 3. in Iob. S. Hieron. lib. 2. cont. Iouinian. Theod. in Epit. diuin. Script.

Orientales Christiani à vino abstinent in Quadragesima: secus est in Ecclesia Occidentali ex consuetudine.

Eamdem etiam hodie consuetudinem seruant Arabes Christiani, vt ex eorum Cathechismo de præceptis propriæ Ecclesiæ colligitur; etenim Quadragesimæ tempore non solùm à carne, & lacticinijs, vti nos solemus, sed insuper à vino, & piscibus sanguine præditis ieiunant iuxta morem Orientalium, & pari ritu etiam Maronitæ abstinent. Nihilominus, cùm apud nostram Occidentalem Ecclesiam per decem, & ampliùs secula permissum fuerit vinum in ieiunio etiam Quadragesimali, sicut & alij ad potum deseruientes liquores; & S. Gregorius responderit Augustino Anglorum Episcopo, id licere, vt habemus in canone (quamuis apud D. Gregorium id non reperiatur, vt optimè aduertit Couarruuias) & iam præter canones etiam sufficienter regulam hanc habeamus confirmatam, cùm post S. Thomam omnes ferè Theologi hanc sectati sint

Can. Denique dist. 4.

Couar. lib. 4. var. resol. cap. 10. num. 15. in medio.

S. Thom. 2. 2. qu. 147. art. 6.

opinionem, vt plenè demonstrat P. Pasqualigus operæ pretium tamen videri potest antiquæ cum nostra, licèt minùs antiqua, consuetudinis conciliatio, quam iudicio meo optimè præstat maximus Doctor, & omnium Magister Augustinus inquiens. *Sed & illa est in quadragesimæ diebus grandis vtilitas, quòd, dum etiam à licitis abstinemus, magis ac magis admoneamur illicita vitare: qui enim abstinemus à carnibus, quibus alijs diebus vti licet; qui nos abstinemus à vino, quo moderatè vti licet, qui ergo ista vitamus, quæ aliquando licent, peccata fugiamus, quæ omninò numquam licent.*

Pasqualig. in Prax. Ieiun. decis. 116.

S. August. serm. 64.

Ex quibus euidenter eruitur, non essentialiter ieiunio coniunctam esse abstinentiam à vino, & clariùs elicitur ex Apostoli dispensatione cum Timotheo τ' *ἀσθενεῖ*, non quia iuxta Goduuini, & Leusdeni sententiam Timotheus vixerit assecla Essenorum, qui, tertiam Hebræorum sectam constituentes, è Philonis assertione à vino abstinebant, & ab Eusebio, & SS. Epiphanio, & Hieronymo, quos refert, & sequitur Bellarminus, agnoscuntur pro primis Alexandriæ Fidelibus. Quamuis enim Esseni, siue, vt alij volunt, Essæi (non tamen Iessæi à Iesu, vt ait noster (1) Magrus) quamuis, inquam, Esseni fuissent Nazaræi propter abstinentiam à vino, prout concedit (2) Serarius, sed

D. Paul. epist. 1. ad *Timoth.* cap. 5. vers. 23.

Goduu. l. 1. de Mos. & Aaron. cap. 12. *Leusd.* in Phil. Hebr. to. 2. diss. 20. in fin.

Philo. in lib. de Vit. cotempl.

Bellarm. de Monac. c. 25.

(1) De multiplici etymo pro Essenorum nomine vide *Serar.* l. 3. Trihær. c. 1 *Hotting.* in Thes. Phil. pag. 37. *Scalig.* in Elen. Trihær. c. 19 & 21. *Drus.* l. 4. de Trib. sect. *Fuller.* l. 1. miscell sacr. c. 3. & l. 4. c. 3 *Fung.* in Feym. triling. *Menoch.* l. 3. Reip. Hebr. c. 16. *Leusd.* loc. cit.

Sed noster *Magrus* in Notit. ait, Essenos, Christianam fidem amplexos, dictos fuisse Essæos, nempe Iessæos à Iesu, & hoc forsan desumpsit à *Baronio* ann. 64. num 4 vel à *D. Epiphanio* qui lib 1. to. 2 hær. 9. nu. 5. ex editione *Petauij* ait vocatos esse Iessæos, quia *Iesus Hebraicè Curatorem, hoc est Medicum, ac Seruatorem significat*. Attamen, quamuis Esseni ex medicinæ peritia, qua callebant iuxta *Philonem* apud *Euseb.* l. 2. hist. Eccl. c. 17. & *Ioseph.* l. 2. de Bell. Iud. c. 12. Chaldaicè dici potuerint אִיסְיָאֵי *Medici* nihilominus nomen *Iesu* iuxta proprium, & essentiale eius etymon non procedit à verbo Chaldaico (quod *Hebraicum* nuncupat *Epiphanius*, vtpote vernaculum tunc apud Hebræos) videlicet à verbo אָסָא *Medicus*: dixit enim Angelus apud *S. Matth.* c. 1. *Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum*. Quare nomen Iesu, quod ab Hebræis, & Chaldæis dicitur יֵשׁוּעַ, emanat à verbo יָשַׁע *Saluare*. Hebraicum itaque & Chaldaicum Iesu nomen, vel etiam Græcum Ἰησοῦς cum Essæis, quasi Iessæis conferre, quàm sit incommodum, nemo non videt.

(2) *Serar.* loc. cit. c. 8.

Scalig. l. c. nu. 175. Druſ. l. c. cap. 14.

ſed negant Scaliger, & Druſius, nihilominus Timotheus non vti Nazaræus, ſed ob temperantiam, & ieiunium erat abſtemius, vt aſſerunt SS. Hieronymus, Io. Chryſoſtomus, Proſper, & alij: ac propterea D. Paulus ei ſuadet vinum ceu προὔργου φάρμακον; non enim illi id indefinitè permiſiſſet, imò imperaſſet, ſed ex deuotione, ſeu religioſa ſeueritate, &, vt ita dicam, φιλεγκρατεία à priſcis illis Chriſtianis, vix adulta Eccleſia, & primis adhuc feruoribus incumbente, id fuit vſurpatum. Vnde potuit etiam D. Gregorius, & tota Latina Eccleſia in forma ieiunij, & circumſtantijs, quæ ab Eccleſiaſtico præcepto dependent, abſque peccato, vinum indulgere, inſpectis hominum complexionibus, quæ, ſeneſcente mundo, quotidie infirmiores euadunt. Sed quicquid ſit, ſatis nobis erit, quòd hodie opinio hæc communis, & ab omnibus recepta ſit, vt vino ſcilicet condire ieiunia poſſimus. Et hæc dixi, ne materiam ieiuniorum ieiunè admodùm dicerer pertranſiſſe. At nos iam reuocat principalis controuerſia, An ſcilicet Chocolatis potio, prout hac tempeſtate communiter eſt in vſu, Eccleſiaſticum violet ieiunium. Et tres reperio opiniones. Prima eſt affirmantium ieiunij fractionem. Secunda eſt negantium. Tertia afferentium aliquas temperationes, conditioneſque, quibus opinionem negatiuam tutè, & ſine ſcrupulo ſequi poſſimus.

S. Hier. l. 2. in Iouin. S. Io. Chryſ. Hom. 16. in epiſt. 1. ad Timot. S. Proſp. lib. 1. de Vit. Contempl. cap. 22.

Argumenta affirmantium, ieiunium frangi e Chocolatis potu.

Primum, & validiſſimum affirmantium fundamentum ita procedit. Ea, quæ habent rationem cibi, etiam ſi potabili modo ſumantur,

tur,

tur, soluunt ieiunium: sicut è contra id solùm non derogat abstinentiæ in ieiunio ab Ecclesia indicto, quod est verè, & substantialiter potus. Ita Paludanus, Abulēsis, Angles, Hēriquez, Sancius., & alij penes disertissimum nostrum Dianam, Pasqualigum, & Lezanã. Sed Chocolatis potio habet rationem cibi, nec substantialiter est potus; consequens ergo est, quòd violet ieiunium Ecclesiasticum. Ad probandam minorem propositionem (maior enim ex communi doctrina desumitur, vt vidimus) suppositione vtuntur, quòd scilicet Chocolates sit cibus ex natura sua maximum afferens nutrimentum, etiam si aqua sit dilutus, adeòque hoc exaggerãt Pasqualigus, & Lezana, vt ferè cum pane subcineritio Heliæ æquari posset. Aiunt enim, & præsertim Pasqualigus, quòd in nutritione ferè omnes alios cibos excedat, ita vt vna tantùm vncia illius massæ, quam Hispani *Migas*, siue *Pastillos* appellant, sufficiat pro hominis sustentatione per viginti quatuor horas absque vlla corporis debilitatione, imò efficiat, quòd homo non egeat somno; & Caldera refert, puerum recens ablactatum per quatuor menses solo Chocolatis haustu, & rarò pani commixti, vitam produxisse. Roboratur autem Thesis, quòd sit cibus, à P. Lezana, & Pasqualigo, & demum à Domino Caldera tali pacto.. In Chocolatis potione reperitur totum id, quod verò alimento ex definitione Galeni competit, quòd scilicet reficiat deperditam substantiam, quòd vertatur in substantiam aliti similem deperditæ, & quòd assimi-

Dian. par. 4. tract. 4. resol. 194. *Pasqualig.* in Prax. de Ieiun. decis. 117, & 141. *Lezan.* Consult. 43. à num. 88.

Pasqual. & Lezan. loc. cit.

Pasqual. d. decis. 141. nu. 3.

Calder. in d. suo Tribun. pag. 416.

Lezan. & Pasqual. loc. cit.

Calder. in Appen. d. tract. de Chocol. pag. 494. col. 2.

letur, quemadmodum alia faciunt alimenta, partibus ſanguineis ſpermaticis, & organicis; & demum, quòd alat non primis tantùm qualitatibus, ſed à tota ſubſtantia, ergo &c.

Cald. in 2. Apom. pag. 46. cap. 6. litt. D. & E.

Tertiò propoſitum probatur, velut à priori, ex qualitatibus rerum, quæ Chocolatis ingrediuntur compoſitionem: nam, ait Caldera. Cacao eſt butyroſum, calidum, & humidum; Saccarum eſt calidum, & humidum, & alit maiori ſui parte, quæ qualitates ex Galeno facillimè in alimentum vertuntur, & nutriunt; Cinnamomum, & Vaginulæ odoriferæ alunt, & roborant ſecundùm partes diuerſas: ſed ipſæmet rerum qualitates, & formæ ſubſtantiales rerum prædictarum commixtarum manent etiam in Chocolatis potione, & aqua, qua diluitur, ergo eſt cibus, & non potus, vel eſt alimentum potabile, non ſecùs ac ius carnium, & lac, quæ potabilia dicuntur alimenta ad differentiam ſolidorum alimentorum, & ſubeunt nihilominus preſſiſſimam alimenti, & cibi ſubſtantiam. Quòd autem non ſit potus, nec illius ſortiatur naturam, hac ratiocinatione comprobare nituntur. Potus in ſua formali ratione ad ſedandam ſitim à natura eſt comparatus: ſitis enim eſt naturalis appetitus frigidi, & humidi externi pro reficienda ſimili ſubſtantia interna iam conſumpta, cum ſiccis, humidis, calidis, & frigidis alantur omnia viuentia. Quare aiunt Ariſtoteles, & Plato *Sitis appetitus eſt natura inſitus potionis, vt fames cibi*; & Galenus inquit: *Cibo quicquid ſiccioris ſubſtantiæ effluxit, reſtituimus: potione quic-*

Ariſtot. lib. 2. de Anima textu 28. Plato lib. 4. de Republ.

Galen. de Sanit. tuen. lib. 1. cap. 2.

quid

quid humidioris; & hoc etiam firmat Auerroes. Sed nunquam videmus, homines Chocolate ad sitim sedandam, sed quidem ad nanciscendum stomachi robur, vti consueuisse; vnde non omni tempore, sed manè, vel serò sumitur, quando, iam cibi digestione confecta, homo nouo eget nutrimento, ergo &c. quod sanè argumentum visum est validissimum nostro Dianæ. Patet igitur, quòd non sit à natura comparatus ad potum, sed ad cibum; vnde, vt aduertit Pasqualigus, sumitur calidus ferè semper, quod demonstrat, non esse verè potum, cùm sitis, vt diximus, sit frigidi, & humidi appetitus.

Auerr. lib. 2. Coll. cap. 13.

Dian. d. resol. 194. par. 4. in Miscell.

Secundum Calderæ fundamentum est huiusmodi. Si ingredientia compositionem, & massam sumantur per se, antequam massam conficiant, & in aquam injiciantur, violant certè ieiunium, vt patet; ergo idem est dicendum, postquam in aquam transierint, si bibantur. Nam propria cuiusque forma, & substantia eo artificio non mutatur, sed tantùm variatur figura, dum ex soluta massa fit potus, solùm superueniente aliquo accidentali.

Et hæc sunt solidiora affirmantium argumenta; sed insuper ab extrinseco, & Doctorum authoritate, & numero suam confirmant sententiam. Sunt autem in duplici differentia; nonnulli enim genericè tantùm loquuntur, nec aliquid de Chocolate meminerunt, sed solùm asserunt, quòd ea, quæ habent cibi rationem, vt lac, & iusculum, licèt hauriantur per modum potus, sunt nihilominus verè cibus.

Doctores affirmantes, à Chocolatis potu ieiunium frangi.

Sanchez to. 2. Opusc. lib. 5. cap. 1. dub. 23. nu. 1. *Layman.* lib. 4. tr. 8. c. 1. nu. 7. *Ludov. de S. Io.* in Summ. quæst. de ieiunio art. 12. diffic. 1. dub. 2. *Dian.* d. par. 4. tr. 4. ref. 194. *Villalob.* in Summ. to. 1. tr. 13. diffic. 8. nu. 14. *Franc. Sylu.* in 2. 2. *S. Thomæ* d. qu. 147. art. 6. *Castropal.* p. 7. de Virt. prud. disp. 3. punct. 2. §. 2. nu. 4.

bus. Hi autem ſunt Sanchez, Laymanus, Ludouicus de Sancto Ioanne apud Dianam, Villalobus, Franciſcus Syluius, Caſtropalaus, & alij, qui optimè explicantur, imò non poſſunt pro aduerſarijs adduci, quando probatum fuerit Chocolatem non habere rationem cibi, vt infra videbimus. Alij verò ſpecificè de Chocolate mentionem facientes credunt, quòd ieiunium euertat, & ſunt Antonius de Leon, Trullen. (qui tamen non damnat contrariam opinionem, vt etiam Villalobus,) Machadus, Leander à Murcia, Solorzanus, Paſqualigus, ſicut quoque Lezana, Boſſius, Medina, & Petrus de Tapia Archiepiſcopus Hiſpalenſis, quos refert, & ſequitur Caldera, & ferè totus hic labor debetur ſummæ eruditioni, & ſolerti ſtudio noſtri P. Dianæ, qui colligit omnes ferè Doctores de hac re pertractantes; licet Reuerendiſſimus Caramuel in loco ab eodem Diana citato negatiuæ potiùs faueat opinioni, ſuppoſito, quòd Chocolates ſit potus vſualis, vt inferiùs inſpiciemus.

Anton. de Leon. in Tract. de Chocol. p. 3. nu. 10. *Trull.* in Decal. to. 1. l. 3. c. 2. dub. 2. nu. 15.

Villalob. loc. cit. *Machadus* de Perfect. Confeſſ. tom. 1. lib. 2. p. 4. tract. 3 docum. 1. nu. 8. *Leander à Murcia* in cap. 3. regul. S. *Franc.* q. 5. num. 8. *Solorzan.* lib. 2. Polit. cap. 10. *Paſqualig.* in Prax. loc. cit. *Boſſ.* to. 3. moral. tit. 2. nu. 207.

Calder. loc. cit.

Dian. par. 4. tract. 4. Miſcell. ref. 194. & p. 5. tr. 5. ref. 11. & par. 8. tr. 7. reſol. 54.

Dian. d. reſol. 54.

Argumenta negantium à Chocolatis potu ieiunium frangi.

Ex aduerſo negatiua ſententia firmis etiam, & robuſtis fulcitur argumentis, & rationibus, adeò quòd non metuat arma, nec fugiat Aduerſariorum incurſionem. Prima ratio, & fundamentum eſt idem ac contrariæ opinionis, licèt in minori propoſitione opponantur. Ea, quæ cibi rationem habent, quamuis vti potabilia hauriantur, ſoluunt nihilominus ieiunium ex ſuppoſito primæ ſententiæ; ſed Chocolatis potio non eſt eiuſmodi, conſequens ergo eſt, quòd non violet ieiunium. Tota igi-

tur

tur vis in hoc ſiſtit, An Chocolates ſit potio, & in genere preſsè potulentorum collocandus. Hoc autem in facto probatum latiſſimè fuit in tertio articulo hiſtoricæ inſpectionis iam præmiſſo, ergo &c. Et animaduertendum eſt, quòd nos loquamur de maſſa Chocolatis non vt ſic, ſed vt aqua ſoluta, & vt communi conſuetudine bibitur, & vſurpatur hodie apud omnes. Cùmque Aduerſarij vim argumenti cognouerint, effugium quæſiuere, concedentes in illis Americæ Regionibus (in quibus vſus iam obtinuit illum bibendi) non frangere, nam in illis iam eſt communis potus, & vſualis; at ſecùs in noſtris, vnde & nonnulli apud Dianam ex eadem ratione etiam in Hiſpanijs id extendunt.

Vide ſuperiùs pag. 171.

Dian. par. 4. tract. 4. reſol. 194 & reſolut. 54. tract. 7. par. 8.

Sed facillimè ruit Antagoniſtarum reſponſio. Nam aut Chocolates eſt verè cibus, licèt potu ſorbeatur, vt ipſi dicunt, aut non eſt? Si primum conceditur, certum eſt, quòd aliqua regionis conſuetudo, & vſus non poteſt cibum reddere potum, neque rei ſubſtantiam commutare, vt optimè aduertunt in materia eiuſdem ieiunij Villalobus, & Fr. Ioannes de Soria eius Compendiator, & idem Paſqualigus, licèt ad alium finem. Sicut non poſſet conſuetudo, vſuſque efficere, vt carnibus in ieiunio veſcamur, cùm ſit contra ieiunij ſubſtantiam, quæ in hac à carnibus abſtinentia conſiſtit iuxta Paſqualigum, & Dianam poſt ceteros, & Bardum, & alios, quoniam immutari ab vſu non poteſt, tunc enim eſſet abuſus, & corruptela; ſed contrarium videmus in lacte, & ouis,

Villalob. in Summ. *Ioann. de Soria* par. 2. tr. 1. ſect. 5 d. 2. de præcept. Eccleſ. *Paſqualig.* d. deciſ. 141. nu. 4.

Paſqual. deciſ. 355. num. 3. *Diana* p. 1. tr. 9. reſ. 25. & 26. & tr. 11. reſol. 4. & p. 9. tr. 6. reſ. 11. & par. 10. tr. 12. reſol. 45. *Bard.* in Bull. Cruc. par. 2. tract. 3. ſect. 4. num. 73. & ſeq. de commeſt. cib. prohib. cap. 1.

& ouis, quæ cum non sint de essentia ieiunij, vsurpari, & licita vsu fieri possunt: sic tandem idem dicimus in tempore, & consuetudine, vnde ab vsu aliqua Ieiunia, & Vigiliæ inductæ sunt, de quibus videndus est D. Thomas.

D. Thom. 2. 2. quæst. 147. art. 8. ad tertium.

Si secundum afferatur, habemus intentum, quòd sit potus, & non cibus; vnde quocumque in loco, quacumque in Prouincia eodem modo ac in Mexico eamdem sortietur naturam, & qualitatem, & non violabit ieiunium, sicut & in illis, præciso omni vsu, vel consuetudine. Quod valdè roboratur testimonio Frãcisci Fernandez Proto-Medici Mexicani; tribuit enim in primis Chocolati, quòd sitim mirabiliter leniat, quod etiam confirmat Colmenera; vnde cum suapte natura sit potabilis, non ab vsu mutuari id cogetur. Hinc satis mirari illorum incogitantiam ἐ χασμῷ non queo, qui hæc asserentes obedire rerum naturam hominum consuetudini, & voluntati fecerunt, & certè nunquam dari poterit disparitatis ratio, cur materia facta potabilis in vna regione, in alia non sit eadem, ea tantùm ratione, quia non sit assueta hominum potioni, vel in potulentorum censum excepta, & Hispanis, at non Italis, vel Gallis concedatur. Hanc argumenti vim agnoscit subtilissimus noster Caramuel à Diana relatus, sed non fixit pedes: attamen post hæc nobis apertè consensit, vt literis ad nos datis testatus est.

Franc. Fernand. l. 1. sect. 2. de Arboribus cap. 16.

Colmen. loc. cit.

Caram. in Reg. *D. Bened.* disp. 128. nu. 1613. *Dian.* de resol. 54. par. 8. tract. 7.

Huic assertioni obstitit Zacchias, sed falso nititur fundamento: ait enim, quòd huiusmodi po-

Zacch. in QQ. Medicoleg. to. 2. lib. 9. tit. 8. quæst. vnic. num. 6. & 7.

di potio nunquam ad ſitim ſedandam ſumatur. At illarum Regionum Medici, quin & experientia contrarium docuere, ſi, vt ſupponimus ſit valde liquida, & potioni facilis: quod etiam confirmatur ex primis Cacai qualitatibus admodùm frigidis, vt communis Medicorum fert ſententia.

Secundò probatur à ſimili, imò à maioritate rationis; nam ſi permittitur vinum, & ceruiſia, eo fortiùs, vel ſaltem æquè erit Chocolates permittendus, ita vt inconcuſſo ieiunio poſſit vſurpari. Certum eſt enim, quòd ex probatis in ſecunda inſpectione phyſica de alimentoſis vini viribus ſatis liqueat, nihil Chocolati cedere debere; imò celerioris, & robuſtioris alimenti palmam vinum illi præripere: nec, ſi vinum principaliter non alit, poteſt hoc tribui Chocolati, adeò quòd dari maior queat ratio, aut diuerſitas inter eiuſmodi potulenta: quicquid noſter Caldera conſideret (omnes enim intendit neruos, & operosè nititur diuerſam rationem effingere inter vtraque) & differentias rationes eruere conetur ex fontibus Iatrophyſicis, cum ait, vinum ſuapte natura non alere, ſed potiùs præſtare digeſtionem aliorum ciborum, adiuuando naturam; & ſi quid alimenti afferat, ſit fluxile, nec dici poſſit, ait, quòd in ratione alimenti, ſed tantummodò potabilitatis præualeat. Et è contra ait, quòd Chocolates ſecundùm omnes ſuas partes tenues, craſſas, lentas, humidas, dulces, & vaporoſas ſit exquiſitum, & verum alimentum.

Calder loc. cit. pag. 488 & ſeqq. & laudis in Append.

Sed meo iudicio valde à semita veritatis abripitur optimus vir, & doctissimus. Vires siquidem vini non æquant tantùm, sed superant Chocolatis robur in illo genere; & pretermittens considerata in secunda, vt dicebamus, inspectione, & quomodo Hippocrates, & Galenus ad easdemmet virium lineas, ad quas Chocolate D. Caldera perduxit, vini facultates efferant, addam tantùm ex Plinio testimonium Iuliæ Augustæ de vino Pucino, quo vtebatur; huic enim illa referebat acceptos octuaginta duos vitæ annos, quos valida sanitate, & vegeta corporis, animique habitudine transegerat. Hinc, vt eiusdem Plinij vtar verbis, *se quisque Iudicem statuere poterit, vtrinam ex his duabus potulentorum speciebus coronæ prærogatiua in fouendo, alendoque homine sit deferenda.* Hanc difficultatem agnoscit P. Lezana & conatur eludere (dùm respondere non potest) ex eo, quòd multi docuerunt, à vino violari ieiunium; sed ipsimet confitentur, quòd deinde huiusmodi opinio ab omnibus fuerit explosa; animaduertit nihilominus, quòd si vino misceantur saccharum, cannella, piper, vt accidit in Hippocrasso, tunc ieiunium ruet; sed hoc modo Chocolatis massa conditur, ergo pari ratione non poterit cum ieiunio sociari. At facilis, & prompta est responsio, & diuersitatis ratio, si consideremus, quòd illa aromata vino inijciuntur, vnde robustiores alendi vires acquirunt, quod secùs est in Chocolate, cuius massæ puluis, seu particulæ, cum in aquam demerguntur, tàm notabili quantitate

Hipo. 2 Aphor. 21. *Galen.* in Method. med. lib. 14 cap. 15. & de Ren. affectio. dignosc. cap 6 in fin. & de Aliment facult. lib. 3. cap. 4. & de Composit. pharmac. 2. loc. cap. 7. & alibi.

Plin. lib. 14. cap. 6.

Lezan. d. Consult. 48. n. 94.

ferè eneruantur, eiuſque nutritiuæ facultates debilitantur, & ſic concidit Lezanæ effugium. Experientia autem rem totam conficiam.

Certum namque eſt apud Chymicos, quòd per ignem, et chymica inſtrumenta primæ qualitates rerum diſtillatarum apertiùs, validiùſque cognoſcantur, vt optimè poſt ceteros nuperrimus, & diſſertus Medicus Schneiderus cõtra aliquos concludit, & ſolidè confiirmat; & ante eum Porta. Ignis enim, & ſtillatio non aufert, ſed addit robur Simplicibus, vt quotidie experimur; cùm ſit ars perficiendi magiſteria, & eſſentias puras à mixtis ſeparato corpore extrahendi, vt ipſi loquuntur: Sic poſt alios Beguinus, Pelshofer, Vlſtadus, Hieronymus Rubeus, alijque apud Schneiderum. Et nihilominus, cùm primas Chocolatis qualitates, eiuſque vires cognoſcere hoc experimento voluiſſem, illumque in Elembicum in *Balneum mariæ*, vt dicunt, & in alia chymica inſtrumenta, quibus *Aqua vitæ*, ſiue *Ardens* extrahitur, infundi curaſſem, omni ſolerti adhibito magiſterio, optimique Chocolatis maſſa, & ſelectis magiſtris, deprehendimus, eius vires euaneſcere, adeòque flaccidas, & acciſas euadere, vt eius liquor nullatenus *Aquæ vitæ* ſit comparandus. Et licèt Dominus le Febure apud eumdem Stubbæum videatur, contrarium experientiæ ductu aſſeruiſſe, vimque Cacai diſtillati, ſiue ſpiritum inde extractum, ſiue oleum ſpectemus, non parùm extuliſse; nihilominus aduertendum rogo, me loquutum fuiſſe de exprimento in diſtillatione Chocolatis

Schneid. to. 4. de Catar, l. 4. cap. 7. pag. 466.

Porta de Diſtillat. cap. 18.

Beguin. in Tyrocin. Chym.

Hier. Rub. de Diſtill. ſect. 1. cap. 2. & 6. & cap. 2. ſect. 2. pag. 60. *Schneid.* loc. cit. pag. 472. & ſeqq.

Stubb. loc. cit. pag. 175.

habito, & ſic maſsæ ex diuerſis partibus efformatæ, & præſertim non mediocri ſacchari mole confectæ, vnde nil mirum ſi ex conflictu diſſimilium, & Heterogeneorũ permixtione ſimplicium, ignis vi alteratorum, refractæ ſubſtantiæ imbecilliores euaſerint. Ex quo radicitùs colligi potuit, quàm inferior virtute Chocolates ſit vino comparatus, & argumenti energia euidentiùs dignoſci poteſt; vnde ſi fas eſt vinum ſarcto, tectoque ieiunio adhibere, magis Chocolati, tanquam inualidiori & eneruiori, eſt concedendum.

Ad experientiam pueri recenter ablactati, quam noſter Caldera obiecit, obuia ſe offert reſponſio: miſcuit ſiquidem panem Chocolate; vnde quid mirum? Inſuper non deſunt ſimilia exempla eorum, qui alio, & tenuiori alimento vitam produxerint; nam ſi eidem infantulo vinum ſaccharo conditum propinaſsent, de quo Arnaldus de Villanoua meminit, robuſtiùs certè nutrijſsent, vt idem teſtatur, cùm ſit firmiſſimum præſidium, & præſeruatiuum in fouendis, & reintegrandis viribus effractis ex ipſius affirmatione; aut dediſſent aquam, cuius vſu M. Gallum Caroli Imperatoris medicũ ad annum vigeſimum quartum ſupra centeſimum vixiſse referunt Geſnerus, & Rubeus; Quot inſuper homines legimus apud grauiſſimos Scriptores ſine cibo, ac potu naturaliter vixiſse ex humorum abundantia? Hippocrates ad ſeptem dies humanæ vitæ terminos ſine cibo, ac potu præſcribit, quod ſæpè videmus in nauigantibus ſtomachi nauſea labo-

Arnal. de Villanou. de Conſeru. Iuuent. c. 1. in princ.

Geſner. in Euonym.

Rubeus de Diſtill. loc. cit. ſect. 2. c. 3. de vino.

Hyppocr. lib. de Princip.

ran-

rantibus. Quàmplurima exempla referunt Albertus Magnus, Mercurialis, Damaſcenus apud Mendozam, Medina, Rogerius Baconus apud Delrium, & ad ſatietatem collegit Lapius in epiſtola ad Abbatem Iuſtinianum ſcripta, & ab eodem impreſsa, qui omnes narrant, aliquos ſine cibo, & potu vixiſse vltra menſes, & annos. Quid igitur mirum, ſi puer, in quo ex abundatiori humorum maſsa retardatur facultas concoctrix, vt aduertit Auicenna, vitam protraxerit per aliquot dies? Nil autem de Ceruiſia dicemus; iam illius robur oſtendimus ex probatiſſimis Scriptoribus in phyſicæ inſpectionis articulo; & nihilominus, ex communi Scribentium ſententia, Eccleſiaſticum non vitiat ieiunium. Ita Syluester, & alij apud Bonacinam. Quare obiter aduerte, quòd etiam Ceruiſia non violat ieiunium, & nihilominus apud nos præſertim Italos ea non eſt in vſu; vnde licet arguere, quòd vſus quoad roborandum argumentũ ex ipſo erutum nil operetur. Et prædicta magis confirmantur cum Sanchez, qui contra Caietanum in voto pro vini abſtinentia non comprehendit Ceruiſiam, niſi obſtaret vouentis intentio de abſtinendo à quocumque inebriatiuo: vnde à fortiori infert Tancredus; quòd in eodem voto non comprehendatur Chocolates: *licèt enim*, ait ille, *ſpiritus, & vires auget, tamen vinum non eſt, nec inebriat, vt Ceruiſia, & ſic abſolutè non venit in abſtinentia vini, & poteſt ſumi*. Nec diſſimiliter opinatur Lorinus, quòd in eo pro Nazarenis præcepto de arcendo vino, & quocumque poculo inebriatiuo non compre-

Albert. Magn. lib. 22. de Animal. tract. 2. *Mercurial.* 2. Epidem. Hypp. fol. 66. *Mendoz.* lib. 4. Virid. problem. 24. *Medina* lib. 2. de Recta fide in Deum cap. 7. *Delrius* lib. 2. Diſq. magic. q. 21.

Abb. Iuſtin. tom. 2. Epiſtol. memorab. epiſt. 40.

Auicen. lib. 1. fen. 3. doct. 2. cap. 6.

Syluest. in Verb. Ieiunium. nu. 9. qu. 3. *Bonac.* tom. 2. in 8. decal. præcep. diſp. vlt. qu. 1. pun. 1. prop. 2. nu. 7.

Sanch. l. 4. c. 11. num. 44.

Caiet. 2. 2. q. 150. ar. 1.

Tancred. in QQ. moral: tr. 3. quæſt. 25.

Lorin. in Num. cap. 6.

pre-

Tertull. adu. Valentin.

Maiol. tom. 1. dier. canic. pag. 622.

prehenderentur aquæ, quæ ex Tertulliano, alijſque apud Maiolum referuntur, vi inebriatiua naturaliter potiri.

Leand. loc. cit. p. 2. tract. 5. disp. 5. qu. 5.

Verricell. de Apoſt. Miſſ. tit. 15. qu. 210.

Tertiò negantium theſis ita probatur. Tranſmutatio ſolidæ maſſæ Chocolatis in fluidam, & liquidam ſubſtantiam verè efficit, vt potabilem ille naturam ſortiatur, et vincat alimenti rationem, cùm ex communi ſententia in mixtione duorum oppoſitorum pars, quæ ſuperat, denominetur, et det eſſe rei; et ſemper actio in mixto qualitati præualenti tribuatur: vt in hac materia aduertunt Leander poſt Turrianum ab eodem laudatum, et Verricellus. Et videmus, quòd in caſu noſtro tunc non dicitur *Maſſa*, aut ſicut Hiſpani dicunt, *Paſtillos*, aut *Migas*; ſed aqua, ſiue potio Chocolatis, cùm ebibitur. Et à ſimili clariùs euincitur. Certum eſt enim apud omnes, et praxis communis admittit, quòd ſi muſto, dum feruet, aqua miſceatur in valde minori quantitate, nullatenus excluditur à vini denominatione, et natura, ſiue ſubſtantia, et in multis regionibus non diuerſimode vina parantur; et itidem adhuc certum eſt, quòd tunc in valde fortiori, et duriori caſu huiuſmodi vino vtamur validè, et licitè pro Sanctiſſimi Sacramenti Euchariſtiæ materia, vt poſt Vaſquez, Suarez, Auerſam, Filiucium, et communiter omnes firmat P. Quartus, ea tantùm ratione, quia hoc modo compoſitum vinum propriam non mutat ſubſtantiam, et preſsè vinum dicitur: aliàs enim admitti nequiret. Imò P. Verricellus ait, Chocolatis aquam eſſe materiam Baptiſmi, ex eo tan-

Vaſquez diſp. 175. par. 3. num. 8. *Suar.* diſp. 45. ſect. 1. *Auerſ* de Euchar. ſect. 5. *Filiuc.* tractat. 4 num. 87. *Quart.* in Rubr. Miſſal. p: 3. tit. 4. dub. 3. de defect. vin.

Verr[illegible]l. de Apoſt. miſſ. tit. 4. §. 23. dub. 12. num. 133. in fin. fol. 250.

tantùm, quòd aqua maioris quantitatis Chocolate infundatur. Eò igitur fortiùs in thesi ieiúnij, quòd non est Iuris Diuini, sed Ecclesiastici positiui, & sic mutabilis in nostris terminis, argui poterit, quòd admixtio minimæ quantitatis Chocolatici pulueris cum maxima aquæ quantitate non mutabit aquæ substantiam, aut denominationem, cùm ex methodo (quam idem Caldera post ceteros tradit) parandi Chocolatis potionem, vt prosit, & placeat, octo aut sex ad minùs aquæ portiones vnicam Chocolatis portionem tantùm exigant.

Quartò neruosè admodum, & demonstratiuè probatur hæc opinio ex materię paruitate: nam apud omnes Theologos compertum habetur, in ieiunij Ecclesiastici præcepto dari materiæ paruitatem, vt post D. Thomam firmant, aliosque colligunt Pasqualigus, & Diana referens Tannerum, Merollam, Hurtadum, Sanchez, & alios. Hoc supposito, disquirendum est, quænam dicatur parua materia quoad ieiunij violationem, & nonnulli putarunt, esse duarum vnciarum quantitatem. Ita Villalobus, Soria eius Compendiator, Leander, Ioannes à Conceptione, Turrianus, Reginaldus, Remigius, Machadus, Martinus à S. Ioseph, Pasqualigus, & Vidal, & Roccaful apud nostrum Dianam, quibus ipse consentit post Turrianum, quem retulimus, ac Thomam Hurtadum, & alios. Escobar autem, cui subscribo, vnicam Chocolatis vnciam esse paruam materiam existimat, etiamsi Chocolates esset cibus, vt aliqui dixerunt, nimis verò arctat

D. Thom. 2. 2. in d. q. 147. art. 6. ad 3.

Pasqualig. in Prax. Ieiun. decis. 139. *Dian.* p. 1 tr. 9. resol. 43. & resol. 11. & 32. p. 5. tr. 5. *Sanch.* in Opusc. moral. lib. 5. cap. 1. dub. 22. num. 3.

Villalob. in Summ.

Soria p. 2. tr. 1. sect. 5. d. 2. de præcep. Eccles. *Leand.* de Ieiun. disp. 5. *Io. à Concept.* de Ieiun. disp. 5. de reb quæ contrar. vnic. commest. *Turrian.* p. 1 Summ. Theol. mor. c. 256. dub. 27. nu 2. *Reginal.* l. 4 c. 19. nu. 183. *Remig.* in Summ. tr. 3. c 4. §. 2. nu. 2. *Machad* tom. 1. lib 2. p 4. tr. 3. docum 6. nu. 3. *Mart. à S Ioseph.* to. 1. mor. l. 2. tr. 5. de ieiun. nu. 3. *Pasqual* decis. 139. *Dian.* p. 10 tr. 14. res. 56. & p. 4 tr. 4. resol. 154 & p. 8. tr. 7 res. 54 *Thom. Hurt.* Res. mor. tr. 10 c. 1. nu. 2. *Escob.* in Theolog. mor. tr. 1. exam. 13. c. 3. nu. 104.

Anton. de Leon. in Quaest. mor. de Chocol, p. 3. n. 10.

Antonius de Leon, cum paruam máteriam in Chocolate mediam vnciam esse affirmauerit.

Ex hoc fundamento adeo firmiter stabilito surgit minor hæc propositio. Sed sic est, quòd, vt iam diximus, in superiori argumento, vnum Chocolatis poculum, vt sapiat, & non tantùm stomacho, verùm etiam gustui seruiat, non admittit, nisi vnciam massæ, vel Chocolatici pulueris, vt idem Caldera optimè docuit, & ante eum Robles agens de modo, quo conficitur, & inquiens: *Luego lo echan en caxitas, ò lo hazen panezillos de à onza, que es lo que ha da lleuar vna xicara de beuida, &c.* ergo saltem ex paruitate materiæ (etiamsi esset cibus, quod negamus) ieiunium non infringitur. Qua ratione P. Diana probabilem existimat opinionem negatiuam, etiamsi duas vncias desumeret quis per aquam solutas, nec dissentit Machadus ab eodem relatus, & ait Ludouicus Lopez: *Quia parua materia massæ, siue formula admiscetur ibi cum aqua, ideo non frangit ieiunium.* Nec aqua, licèt in quantitate vnciarum sex, aut parùm minori, quæ in Empyribete, seu vase calefactorio immittatur, oberit, quin parua dicatur. Indubitatum siquidem est, quòd aqua, quamuis cum Chocolatis puluere decocta, non egreditur veræ potabilitatis qualitatem, & naturam, & nunquam in quauis quantitate ieiunium offendet; quia, iuxta animaduersionem Pasqualigi post Bossium, Leandrum, & alios, aqua, quæ miscetur, non auget cibi substantiam in ordine ad nutritionem, cum non afferat secum aliquid nutritiui, sed tantùm sit medium soluendi con-

Calder. loc. cit.

Robles de Plant. Occident. Indiæ cap. 54.

Dian. d. tr. 7. resol. 54. p. 8.

Ludou. Lopez in Instruct. Confess. to. 2, cap. 112.

Pasqual. decis. 106.

di con-

di concretam massam. Hoc tamen limitarem cum nostro Caldera, vt semel tantùm, & vnum consumatur poculum: nam si plura sumentur pocula, non erit quidem paruitas in materia, &; saltem in aliorum sententia, ieiunium frangent. Tandem opinio hæc negatiua vires adipisci poterit ex alia ponderatione. Siquidem certum est ex D. Thoma apud omnes Scribentes, ieiunium non lædi ab ijs, quæ vt medicamenta, & ad salutem iuuandam sumuntur, nisi in fraudem, & malitiosè accipiantur iuxta Bonacinam, & Pasqualigum, Doctores supra triginta pro hac conclusione coaceruantem, quibus addendus est Vidal. Sed Chocolates ex eodem Caldera post ceteros Archiatros, & Medicos Hispanos, qui de Chocolate ab experto disseruerunt, roborat naturalem calorem, puriorem generat sanguinem, cordis substantiam viuificat, facultates naturales principales conseruat, flatus dissipat, aufert obstructiones, & senibus præcipuè prodest ad stomachum roborandum (quæ omnia confirmant ijdem Ferdinandus, & Zacchias) ergo saltem hoc medicamento absque ieiunij offensione vti valebimus.

Calder. loc. cit. pag. 487. lit. B. & C.

D. Thom. d. qu. 147. art. 6. ad 3.

Bonacin. loc. cit. num. 7.

Pasqualig. decis. 133.

Vidal. in Theol. mor. De ieiun. inquisit. 1. num. 82. *Calder.* cap. 6. pag. 468. & cap. 7. pag. 473.

Ferdinand. de Chocolate. *Zacch.* in QQ. Medico-leg.

Dices ex aliquorum opinione penès nostrũ Dianam, quòd, licèt medicinalibus vti possimus absque ieiunij violatione, hoc non sit concedendum, nisi quando quis actu infirmetur; aut propinquam timeat ægritudinem iuxta Abulensem, & Innocentium, qui non approbat, vt quis pro sanitate conseruanda vti possit medicinali pharmaco, vel cibo, absque eo quòd conteratur ieiunium; sed tantùm ad remouen-

Dian. p. 10. tr. 14. res. 60.

Abulen. in Matth. c. 6. qu. 178. *Innoc.* in cap. 1. de Obseru. ieiun. num. 6.

dam, vel fugiendam infirmitatem; at Chocolatis potio dici non poteſt ad hoc inſtituta, ergo &c. Sed parata eſt reſponſio: ſi enim manè vſurpare poſſumus, ad roborandam ſtomachi, vel capitis debilitatem, modicum ientaculum ex multorum opinione apud eumdem Dianam & Paſqualigum, cur fas etiam non erit, Chocolatem ad eumdem effectum adhibere? Siquidem, vt vidimus, ſtomachum roborat eximiè, & naturalem auget calorem. Nec Innocentius eſt audiendus, cùm ſit contrarius communi omnium praxi, quæ pari præſidio pharmaca parat ægrotis iacentibus, ac illis, qui malorum pericula præcauentes ſe remedijs muniunt, & ſic æquè ac infirmi actu reputantur, licèt ſemper dici queat, quòd, dùm pro fugienda ægritudine ipſe licere firmat, noſtra propoſitio vigeat: nam verè ad fugiendum malum, quod nos aggredi poteſt, Chocolate vtimur, & hoc apertè firmat Sanchez concedens, non tantùm infirmitatis curatiua, verùm etiam cõſeruatiua ſanitatis electuaria. Et cum Iuriſconſultis dici poteſt: *Tutius eſſe, anteuertere damnum, quàm illatum reſarcire.*

Dian. & Paſqual. loc. cit.

Sanch. in Opuſc. mor. l 5. c. 1. dub. 22. num. 2.

Hæc negatiua ſententia ab extrinſeco (quemadmodum contraria affirmatiua) plurium, & ſapientiſſimorum ſuffragijs pariter confirmatur, quos, vt vidimus, noſter diſertiſſimus Diana veluti in aciem educit, cuius fidei, quoad aliquos à me hùc vſque non viſos, ſtandum erit qui ſunt Traſmiera, Antolinez, Baſilius Pontius, & Corneus. Aſſentiuntur etiam plures Societatis Ieſu Theologi, & Cathedratici Sal-

mati-

maticenſes apud Machadum affirmantẽ, quod nunc in Hiſpania eſt adeò vſualis potus, *Que caſi nadie haze eſcrupulo de tomarlo el dia de ayuno*. Eamdem ſecuti ſunt opinionem Turrianus, & latiſſimè, ac doctè Thomas Hurtadus, referens Nauarræ conſilium, varioſque inſignes Theologos: eamque admittunt Reuerendiſs. Caramuel, Verricellus, & alij apud Paſqualigum, & noſtrum Calderam; ac Ioannes de S. Thoma, P. Henriquez, Lopez, & Ramirez apud eumdem Hurtadum: nam, quia ſumitur vt potus, & potiùs ad alterandum, quàm ad nutriendum, in die ieiunij eius vſus non interdicitur. Martinus Azpilcueta conſultus ex mandato Gregorij XIII. ſapientiſſimam, ac rationibus roboratam edidit reſolutionem per extenſum allatam ab Hurtado, & probantem, à Chocolate ieiunium non frangi.

Machad. de Perſ. confeſſ. to. 1. l. 2. p. 4. tr. 3. docum. 1. num. 8.

Turrian. in Summ. par. 1. c. 256. dub. 24. con. 4. & 7. *Tho. Hurt.* trac. 10. Reſol. mor. c. 1. & ſeqq. & cap. 5. nu. 107. & cap. 8.

Caram. in Reg. S. Bened. diſp. 128. nu. 1613. *Verricell.* de Apoſt. Miſſ. tit. 4. dub. 12. q. 98. §. 23. *Paſqual.* d. deciſ. 141. num. 1. *Cald.* loc cit pag. 485 lit. E. F. *P. Io. de S. Thom.* & *P. Henriq.* in Summ. verb. Ieiunium, & pag. 487. & 488. *Lop.* in Inſtr. conſc. c. 112. *Hurtad.* loc. cit. cap. 4. in Append.

Hurtad. d. tract. 10. cap. 8. in fine.

Huic ſententiæ ſubſcribent etiam ij, qui eamdem exiſtimarunt probabilem, quorum ſupra meminimus in numerandis affirmatiuæ ſententiæ Doctoribus. Non aſciſcam mihi in hac aſſertione præſidium ex aſſertis Summorum Pontificuum Pij V. Gregorij XIII. Pauli V. & Gregorij XV. declarationibus relatis poſt ceteros ab Hurtado, aut ex Bulla fel. mem. Vrbani VIII. cuius meminit Henricus Stubbeus, & priùs Pellicer ab Hurtado relatus negatiuã noſtram ſententiam confirmantibus. De his enim mihi legitimè non conſtat, neque illas vidi, neque id à viris, quorum certè cognitionem fugere non poterat, audiui. Imò cum plerumque coram Pontifice in Epiſcoporum exami-

Hurtad. d. tr. 10. cap. 3. 4. & 5.

Henr. Stubb. d. cap. 6. pag. 123.

Pellic. in lib. de Phen. fol. 84. *Hurtad.* d. cap. 3.

ne, me præsente, hæc controuersia fuerit proposita, nulla de assertis Bullis mentio facta fuit.

Turrian. loc. cit.

Leand. loc. cit.

Sunt & tertiò, qui aliquas excogitarunt temperationes inter opposita istarum duarum sententiarum argumenta. Vnde Turrianus existimat, paruam Chocolatis quantitatem, quæ scilicet non excedat vncias duas, posse incontaminato ieiunio ebibi. Et Leander scribit, quòd, si non sumatur in massa, &, vt ipse dicit, *En pastillas*, vel *migas* (quia tunc diceretur comestio) sed in aqua, quæ valde superet Chocolatem, etiam si illa sint binæ vnciæ, poterit cum ieiunij integritate consistere.

Escob. loc. cit. Lopez. Instruct. consc. to. 1. cap. 112.

Pasqual. d. decis. 141. nu. 4.

Leand. in præcept. Eccles. tr. 15. disp. 5. qu. 5. §. 3. Noyden. tr. 3. Sum. c. 4. §. 1. num. 2.

Alij (vt Escobar, & Lopez) exigunt, ne potio frangat ieiuniũ quòd non sit nimiùm crassa ob perpensam rationem, quia scilicet diceretur comestio: & Hurtadus, cui libenter assentio, censet, quòd, si quinæ aquæ parti vna Chocolatis pars in Empyribite immisceatur, ieiunium nõ violetur. His subscribunt apud Pasqualigum Leander, Benedictus, Remigius, & Noydenus. Et reuera (si praxim, qua cõmuniter vtimur in Chocolatis sumptione, consideremus) ij, qui vnico contenti sunt poculo, & vt dicunt Hispani, *Xicara*, & Indi *Tecomate*, si supra vnciam huiusce materiæ quantitatem non excedunt, tanquam ieiunij violatores damnari nequeunt: imò cum ex vnica Chocolatis vncia, in quinque vncias aquæ coniecta, prædicto liquore duo benè impleantur pocula manifestiùs apparet, quòd in vnciæ medietate à singulis assumatur, ideoque strictior Antonij de Leone senten-

tia

tia non officeret negantium opinioni, quòd ieiunium non frangat. His omnibus mentis oculis ſubiectis, & perpenſis, negatiua hæc valde arridet mihi concluſio, quòd ſcilicet Chocolatis potio vnius vnciæ non excedens quantitatem cum quinque vncijs ſimplicis, aut ſtillatæ aquæ non inferat ieiunio iniuriam, & idcirco ij, qui, vt tertio loco diximus, affirmatiuam temperant opinionem, nobiſcum ſentire coguntur. Diximus *ſimplicis aquæ*, quia ſi carnium iuſculo, aut ſimilibus (quæ per ſe ieiunio aduerſantur) permiſceretur non ob rationes ab aduerſarijs propoſitas, ſed ex alia cauſa ieiunio detraheretur.

Remanet poſtremò, vt oppoſitis ex aduerſo argumentis faciamus ſatis. Solidiora autem, & maiorem plauſum excitantia ſunt, quę ex iſtius potionis viribus ad ſummum vſque roboris eleuatis eruuntur. Sed ea proh quantùm fallunt, ijſque falluntur Auctores! Hoc ſanè impoſitum fuit Dianæ & Paſqualigo, vtrique meo ſummoperè amico, quemadmodum etiam illi optimo, religioſoque viro quondam P. Lezanæ, cum, an verè ita ſe res habeat, nunquam fuiſſe expertos, ſatis candidè profiteantur. Aiunt enim, quòd magis nutriant duæ Chocolatis vnciæ, quam tres carnis; quodque vnica Chocolatis vncia alat per 24. horas abſque vlla corporis debilitatione, & efficiat, quòd homo non egeat ſomno. Vnde cum ſit ſubſtantialiſſima, & ſit inſuper cibus, non poterit vnquam admitti tamquam potus: ſed iterum dico mirum quantùm decipiantur: Quod

Lezan. d. Conſul. 48. n. 88. *Paſqual.* dec. 42. nu. 15. & dec. 141. *Dian.* loc. cit.

ſi hoc

si hoc esset veritati consentaneum, quis nam pauper iter agens peram aliqua Chocolatis portione refertam, non gestaret, ne cogeretur, cauponum vexationes, illorumque fraudes subire, & per 24. horas alio non egere nutrimento? Sed valeant commenta, nam cum Hurtado argumenti infirmitatem, imò falsitatem agnosco. Certum enim est, & experientia, ac omnium testimonio Chocolate vtentium compertum habeo, quòd vltra sex, aut septem horas vires non porrigat, & ad summum, vt ait Ioannes de Barrios à Stubbeo relatus, loquens de Chocolate. *Es comoda pues ella sola supple el almuerço &c.* excusat scilicet, & supplet matutinum ientaculum, quòd vltrò concedo; sicut neque abnuerim, quòd studiosis viris, & abstinentia obduratis aciem faciliùs obtundat appetentiæ, ita vt ieiunium minori imbecillitate vltra id tempus protendere valeant. At vinum *Polyferum*, vnà cum nautici panis frustulo assumptum, nil minùs efficeret; & tamen ex omnium opinione in ieiunio non prohibetur. Nihilominus mihi suadere quidem poterit Stubbeus, ex Cacao *Iamaico* oleum, vel pinguedinē adeo copiosam extrahi (prout ipse expertus est) vt maiorē promat pinguedinem vnica illius vncia, quàm sexdecim ouinæ, vel bubalæ carnis venciæ depromerent. At ex hoc nō poterit argui in Chocolatis massa eamdem vim, virtutemque deprehendi; si quidem ex aliorum ingredientium mixtione, vt diximus, refrangi certè, & emungi experimur, vt aduertit Piso; præterquam quòd vnica Chocolatis vncia vix

Hurtad. loc. cit. in Append. cap. 9. num. 141.

Stubb. pag. 31.

Stubb. pag. 124.

Piso in Mantiss. Aromat. cap. 18. pag. 199.

pro

pro medietate constat ex Cacao. Sed, vt hoc commentum funditùs deleamus, à priori res agenda nobis est, & sic apparebit, quòd nec tam validè nutrire, nec famem implere possit vnquam vnicum Chocolatis poculum. Appetentia siquidem, & fames apud Galenum est implendi desiderium, idque oritur ex eo, quod natura dedit animalibus penuriæ sensum, quo ad cibum, potionemque proritata in tempore expleantur. Nam, cum venæ ex ipso ventriculo quodammodo emulgentes, sugentesque aliquod trahant, ventriculus non ferens eum suctum, & quoadmodo diuulsus, comparat à cibo illius offensæ medelam, quippe venæ hoc pacto ad obiectos cibos conuertuntur, fames autem ex suctu ipsius sensus oritur. Hanc Galeni doctrinam, meo iudicio, disertè explicat Andreas Laurentius dicens: *Fames naturalis sedatur sola assimilatione. Animalis autem, cum sit sensus diuulsionis, cessante diuulsione sedatur. Et assumpto cibo, cessat statim fames animalis ventriculi. Naturalis autem fames irrigatis interioribus tunicis, aliqua ex parte sedatur, sed non omnino &c.* quod optimè roboratur ex doctissimi Medici Ramirez sententia apud Hurtadum. Hinc clarè, & enucleatè dignoscitur, Chocolatem epotum nullatenus ventriculum opplere; sed tantùm irrigatis tunicis interioribus aliqualiter suam operationem producere imperfectè, & *aliqua*, vt ait, *ex parte*. Nec minus habebit roboris aliud à priori, vt dicitur, argumentum. Siquidem apud omnes, pertractantes *Quanto temporis spatio species Sacramentales in stomacho durent*,

Galen. de Sympiom. cauf. l. 1. cap. 7.

And. Lauren. Anatom. l 6. q. 17. & seqq. & præsertim quæst. 20.

Hurtad. loc. cit. In Append. cap 4 a num. 61.

rent, receptum est ex Medicorum placitis, eas ad summum vltra dimidiam horam inalteratas non permanere, & ij hac potissimùm ratione ducuntur, quia calor naturalis singulis horis duas vncias solidi cibi consumere potest, vt Marsilius Cagnatus, & Manelphus apud Eminentiss. Cardinalem de Lugo, ab eodem consultus, asseruere, quicquid opinati sint Sancius, & Verricellus, integrum horæ spatium requirentes. Quomodo igitur supposito huius veritatis experimento, per viginti quatuor horas alimentum, præstabit media, aut vnica Chocolatis vncia? Quomodo hæc magis, quàm cibus poterit famem sedare, & omninò mitigare illam diuulsionem, & per 24. horas appetentiam comprimere, vt ex aduerso opinantur? Sic etiam ruunt Calderæ argumenta: negatur enim in Chocolate totum id, quod vero alimento competit, reperiri, & hoc experientia nos docuit, vt probauimus; quin rerum eam compositionem ingredientium qualitates adeò maxima illa aquæ portione refranguntur, & eneruantur, vt potiùs accidentia, scilicet odorem, & saporem, quàm suam substantiam retineant ideoque parum enutrire queunt. Non tamen ambigitur, quin aliquando contingat ab huiusmodi potione appetentiam retundi, eamque hebetiorem reddi, præsertim si Chocolaticus puluis valde ebullire in vase permittatur; tunc enim butyrosa pars separatur à terrestri, quæ subsidens, si ebibatur, stomachum soluit, aufertque appetitum, vt apposité aduertit Colmenerus: & tunc quisquis

Marsil. Cagnat. de Sanit. tuend.

Card. de Lugo in tract. de Euchar. disp. 10. sec. 3. n. 54.

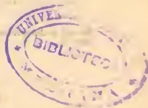
Sanc. in select. disp. 38. nu. 2. circa fin. *Verricell.* in Moralib. qu. 35.

Colmen. loc. cit. pag. 37. par. 5.

Cho-

Chocolate vtetur, non saturabitur, sed κακοστόμαχος erit.

Non impari facilitate conteritur ratio, quòd scilicet quãtumuis in aliquibus regionibus esset potus vsualis, non inde oriatur, vt sit purus potus; alioquin, si vsus prodesset, vsus etiam stillati gallinæ, aut pulli columbacei introduci posset. Insuper, quòd non sit in sua formali ratione ad sedandam sitim comparatus, cum sitis frigidi, & humidi sit appetitus: hic verò non nisi calidus ferè semper hauriatur, nec omni tempore, sed hominibus noua nutritione egentibus desumatur. Addit & aliam considerationem Caldera, qua probat, quòd sicut ingredientia compositionem, quando in massa, & propria figura extant, ieiunium frangerent, frangant pariter aqua dissoluta; quia propria forma, & substantia ab illo artificio non mutantur. Sed, vt dicebamus, non est valde nobis laborandum in prædictis, & similibus argumentis euertendis, cum iam ex supra perpensis solutiones emergant, præsertim de vsu; & absona valde est absurdi ponderatio de stillato gallinæ. Illud enim non ex hoc frangeret ieiunium, quia sit multæ substantiæ, sed quia est carnis iusculum, quæ est contra ieiunij essentiam, vt vidimus; ideoque semper esset abusus, neque vsus ieiunij substantiam, in abstinentia à carne consistentem, vt diximus, posset honestare. Quòd autem calidus vsurpetur, non ex hoc sitim sedare nequit; nam præterquam quòd multotiès, & æstiuis præcipuè diebus frigidus imò gelu rigens admoueatur in pluribus regio-

Scacc. de Salub. potu cap. 2.

Maff. l. 6. & lib. 12. hist. Ind pag. mihi 244. *Bartol.* in Hist. Societ. p. 1. Asiæ lib. 5. pag. 187. *Hugo Liscotan.* in sua nauigat. ad Iaponios. *Hurtad.* loc. cit. cap. 7. num. 149.

Galen. de Consuet. cap. 1.

Athen. lib. 2. c. 2. & lib. 3.

Scacc. loc. cit. cap. 2. *Castillion* in eius tract. de hac materia. *Butius* de Potu Antiquor. cap. 5. & 6.

Freinshem. in differt. de Calida potu aduers. *Mercurial.* & præsertim cap. 1. & 2. *Stubb.* lib. cit. cap. 6. pag. 121. & sect. 3. lib. 5. cap. 1.

nibus, homines (vt Iaponij, & Sinenses) calida semper potione, & nunquam frigida vtuntur, & nihilominùs sitim expellunt, vt ex Scacco videri licet, idque confirmant Masseus, Bartolus, Hugo Liscotanus, & benè aduertitur ab Hurtado. Hunc verò morem in delicijs antiquitùs fuisse affirmant nō pauci, & Aristotelem calida semper vsum refert Galenus, aitque Athenæus: *Postea aquam bibere hyeme quidem, & vere calidam, æstateque frigidam, ne stomachum soluat.* Idem etiam descripsere Scaccus, & Castillionus, ac nuper Butius profitens, & probans, à Græcis post Homeri tempora deriuasse, sed disertissimè scripsit Freinshemius: ac tandem Henricus Stubbeus aptissimè, & eruditè post Campanellam, Antonium Persicum, & Gassendium Physicum id quoque confirmat.

Auicen. lib. 1. fen. 2. c. 16.

Colmen. in 2. par. sui tract. in princ.

Hurtad. in d. Appen. cap. 4. num. 6.

Non nego cum Auicenna, ab aqua calida non illicò extingui sitim: non hinc tamen exoritur, quòd numquam extinguat, cum habitu, licèt non actu, sit frigida, & semper humida. Hoc postremo expertus probat Colmenerus referens, se in regionibus Mexicanis pluriès ex infirmorum visitatione siti penè enectum vnico huius liquoris calentis poculo recreatum illam sedasse. Huic opinioni subscribit Ramirez apud Hurtadum docens, quòd sitim extinguat.

Infirmum tandem euadit Calderę argumentum, quòd non mutetur ingredientium substantia. Soluat namque ipse priùs instantiam de Ceruisia. Debebit enim necessariò confiteri, quòd frumenti substantia in ipsa permaneat, &

nihilo-

nihilominùs, vt vidimus, non aduerſatur ieiunio; vnde idem cogetur dicere de Chocolate, cuius partes integrales apertè ſunt frumento infirmiores. Sed reuera dici numquam poterit, quòd remaneant ſubſtantiæ dictarum partium in priſtino robore, vt rectè firmat Hurtadus, expertuſque ſum Cacai ſemen ſaccharo tantùm conditum, & comeſtum, difficillimæ, & durioris eſſe digeſtionis, vt priùs aduerterant Colmenerus, ac Piſo, & pari modo *Mayzij*, ſiue frumentum *Turcicum* non cognoſci, aut vix cognoſci ab expertis in maſſa Chocolatis aqua diluti, & id euenit non ex alia cauſa, quàm ex aquæ notabilis quantitatis admixtione: ni velimus aſſerere, id euenire ex paruitate materiæ, quam vnicum Chocolatis poculum admittit; vtrumque enim noſtræ deſeruit ſententiæ.

Hurtad. loc. cit. in Append. cap. 2. num. 125. & cap. 8.

Colme. loc. cit. pag. 13. in Gallica impreſſ. *Piſo* in Mantiſ. Aromat. cap. 18. pag. 199.

Conſtans igitur, firmiſque innixa radicibus remanet opinio negatiua, quòd Chocolates, licèt per accidens nutriat, per ſe primò non ſit alimentum, aut cibus. In ieiunij autem materia Eccleſia, vt magiſtraliter aduertit D. Thomas, tantummodò prohibet illius rei ſumptionem, quæ per ſe alimentum eſt, non quæ per accidens nutrit. Vide Sanchez, Leſſium, & Laymanum, & alij poſt eos ita firmant.

D. Thom. 2. 2. q. 147. art. 6. ad 2.

Sanc. in Select. q. 50. no. 2. §. vnde audiendus. *Leſſ.* l. 4. c. 2. dub. 2. num. 10. *Laym.* l. 4. Sum. tr. 8. c. 1. nu. 7.

Non negauerim tamen reprehenſione dignum id, quod abuſu, & effræni humanæ gulæ intemperantia introductum fuit, quòd ſcilicet Chocolates à nonnullis ſumatur adeò ſpiſſus & concretus, vt certè potiùs ſit comedere, quā bibere, & magis cibus, quàm potus videatur. Tunc enim amittit illam ſymmetricam

proportionẽ κατ' ἐξίθεον Chocolatis ad aquam, ex qua habet esse potabilem, vt patet ad oculum, & parùm, aut nihil differt à comestione massæ, & vt Hispani dicunt *En migas, y pastillos*, vt optimè D. Thomas, Palúdanus, Escobar, Diana, & aduertunt Lopes, ac Hurtadus.

D. Tho. in 4. dist. 15. qu. 3. art. 4. *Palud.* in d. dist. 15. qu. 4. concl. 3. *Escob.* loc. cit. tr. 1. exam. 13. c. 3. nu. 104. *Dian.* q. 8. tr. 7. res. 54. *Lop.* Instr. conf. cap: 112. *Hurt.* loc. cit. cap. 3. nu. 61. & 68.

Neque pariter probarem, vt quis tertiò, & pluriès per diem se se ingurgitet Chocolate iuxta eam D. Hieronymi reprehensionem, *Sorbitiunculas delicatas non calice sorbere, sed concha*: etenim, licèt id ieiunij legi non aduersaretur, intemperantiæ tamen culpam certè contraheret. Et non secùs explicandus est (1) Piso ex Prospero Aquitanio, quem refert.

D. Hier. in epist. ad Nepotian.

Ex his verbis D. *Hieronymi* aduertunt *Morinus* in Adnot. ad Syror. Ordinat. nu. 78. & *Buxtorphius* in Lex. Rabb. col. 2069 apud Hebræos reperiri verbũ Latinæ voci *Concha* affine, videlicet קונכי, & videri potest apud *Dauidem de Pomis* in Lex: eoque verbo significari volunt vas, in modum Conchæ concauum. Quarè ea verba de Abrahami seruo descripta Gen. 24. v. 53. *Et protulit vasa argentea*, explicãtur in *Beresceith Rabbà* sect. 60. §. 13. רב הונא אמר קונכי *R. Huna* dixit *Conchas*. Nam ex Conchis olim bibebant, & delitiosiùs habebatur Concha bibere, quàm calice. Et comprobatur etiam ex Virgilio Georg. 2. ad fin. *Vt Concha bibat, & Sarrano dormiat ostro*. Et cum ex textu Hebraico, Chaldæo, Græco, & Latino habeatur, quòd prædictus Abrahami seruus obtulerit desponsatæ Rebeccæ vasa argentea, veriorem duco præfatam lectionẽ in Rabbinicis commentarijs, quàm קונבי, vel קונפי, & intelligere iuxta Glossatorem Iaicuth, & Berescith Rabbà d. c. 24. à dicto seruo oblata fuisse tragemata (vulgò *Confetti*) Rebeccæ sponsæ Isaaci.

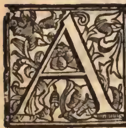
Hæc pari beneuolentia, ac breuitate (2) Plinij secutus consilium, vt scilicet commendationem ex ipsa mediocritate libri peterem, amicè scripsi ad Amicum, & in primis, vt meam potiùs dirigerem conscientiam, quàm altercandi libidine, certusque sum, quòd is æquè bonique faciet.

(1) *Piso* in Mantis. Aromat. cap. 17. in fine. *Prosp. Aquitan.* lib. 11. cap. 23. (2) *Plin.* lib. 2. epist. 5.

M E.

METHODVS AD CONCINNANDAM CHOCOLATIS POTIONEM,

Eiusque Physicæ Qualitates.

ANtiquior huius potionis memoria in Europa est illa, quam attulit quidā miles anno 1520. in debellatione Mexicanę Prouinciæ, licèt eo tempore apud Indos minori simplicium admixtione sorberetur; præcipuè cùm eo seculo apud ipsos sacchari vsus nullus esset: quare cum sola *mayzi* farina, & aliquando melle admixto Cacao contenti cum Iouis felicitate certabant. Hodie tamen diuersas aromatum species admittit pro regionum, & geniorum diuersitate. Communiter tamen componitur, vt diximus, ex Cacao, Vaginulis, Cinnamomo, ac Saccharo.

Cacao, qui est præcipua huius potionis substantia, est humidus, ac frigidus secundùm Fernandez dicentem: *Sitim lenit mirabiliter, calidum hepar temperat, ac tostum dyssenteriæ prodest.* Et licèt aliqui Scriptores existiment, esse frigidum, ac siccum, facilè tamen conciliantur hæ con-

Qualitates Cacai.

Fernand. lib. 1. sec. 2. de Arborib, cap. 36.

contrariæ opiniones iuxta doctiſſimi Ioannis de Cardenas ponderationem. Tres enim ſubſtantias continet Cacao. Prima eſt aërea, ac butyroſa; & conſequenter calida, & humida, quæ ceteris præualet, ideòque pinguem ſanguinem creat, cordis ſubſtantiam viuificat, ſpiritusque nobiles progenerat. Secunda eſt terrea, ſicca, & frigida; hæc in imo poculi remanet. Tertia ignea, calida, & ſicca, quæ guſtui amareſcit, eſtque aliorum ſimplicium vehiculum, ſubleuando vapores ad caput, ſudoremque prouocando; ideò obſtructiones reſerat, & abſtergit, & tandem butyroſa qualitate ventris lenitionem ſollicitat.

Qualitates Vaginularum. *Io: de Card.* l. 7. de Prop. Chocol.

Vaginulæ eximiè commendantur à Doctore Io. de Cardenas exiſtimante, eas eſſe calidas, & ſiccas in primo gradu, & idcircò cordi amicas, cuius ſpiritus vitales roborat, prouocatque vrinam. Ferdinandus tamen, vti calidas, ac ſiccas in tertio gradu, eas collocat.

Qualitates Cinamomi.

Cinnanomum eſt ſiccum, & calidum in ſecundo gradu: ideòque aromatica ſua virtute, nutritionis inſtrumenta roborat, nobiliſſimos ſpiritus, purioremque ſanguinem producit, deterſa cruditate, iuxta Dioſcoridem.

Dioſcor. lib. 1. cap. 147.

Qualitates Sacchari.

Saccharum denique, quod eſt calidum, & humidum, ad gratiorem guſtum miſceri ſolet. Aliqui addunt *Achiottam* ad purgandos renes; ſed peritiſſimi Phyſici putant, eam eſſe melancholicam. Omnia ſupradicta aromata, nec recentia, nec vetuſtate cariata, præcipuè verò Cacao, ſunt eligenda.

Modus coquendi Chocolatis.

Varij aſſignantur modi in coquenda Chocolatis.

latis massa. Frequentissimus, & vsu approbatus est, vt diximus, cuilibet Chocolatis vnciæ sex circiter aquæ assignare: hæc igitur in empyribete, seu ollula cuprea, vel argillosa ad ignem apponatur, deinde, cum feruet, statim immittatur Chocolatis massa scobinata cum saccharo pro dimidia proportione. Statim autem eliquatus humor rotabulo concutiatur, donec pars butyrosa totam penetret massam, & spuma eleuetur. Aduertendum tamen est, ne iterùm ad ignem ebulliat, quia acescit, & corrumpitur: quare perniciosissimus erit. Denique quàm noxius sit Chocolates congelatus, ac frigidus, validissimis rationibus demonstrat peritissimus Caldera. *Calder. cap. 7. fol. 475.*

Quo tempore sumendus sit Chocolates.

Laudatur, ac electior existimatur Chocolatis vsus manè peracta concoctione, & ieiuno ventriculo, aut post leuem cibi oblationem. Idem Caldera asserit, Chocolatem Hispali (quæ est calidissima regio) bis in die sorberi non solùm à Proceribus, sed etiam à mediæ fortunæ Ciuibus, & eo carere maximam esse infelicitatem. Commendat autem hanc potionem æstiuo tempore, quia tunc stomachus fructuum abundantia, ac niuis vsu flatibus turget, scatet cruditatibus, algent interiora, innatus calor ad externas corporis partes euocatur. Vniuersam hanc doctrinam ex Calderæ, Colmeneri, Pisonis, Zacchiæ, Stubbei, aliorumque Physicorum vberrimis fontibus exhausi, & ad sedandam Amicorum sitim methodum arctaui limite angustiore, *iisdemque arentibus riuulis* laxiores ripas refugi.

EXCELLENTISSIMI ARCHIATRI
ALBVM CALCVLVM.

AMPLISS. ET EMINENTISS.
DOMINO MEO

FRANCISCO MARIAE
CARDINALI BRANCATIO
Summam felicitatem.

L*Iteras* Vestræ Eminentiæ, *summæ beneuolentiæ, & excelsæ magnitudinis refertas, cum Diatribe multiplici eruditione, solidaque doctrina exornata, accepi die xv. Decemb. Anni Domini* 1662. *conscripta sexto Idus mensis Iulij. Et certè*, Amantissime Princeps, *testari possum, quòd vsquedum generis claritatem veneratus, purpuram religiosò cultu adoraui; sed nunc omnifariæ scientiæ oraculum, summi ingenij fastigium admiror (quasi Bibliothecam dixerim ambulantem) vidi, legi, probaui* Vestræ Eminentiæ *altissimum iudicium in Diatribe multiplici eruditione, solidaque doctrina illustrata de fractione ieiunij Chocolatis. Et quando Sapientis non esset mutare consilium, veritas volentes trahit, & nolentes compellit. Nec dubito (si generale vocaretur Concilium) quin meis collatis cum*

Ve-

Veſtræ Eminentiæ *rationibus*, *à* Veſtra Eminentia *præfinitum probaret, quòd Eccleſiaſticum ieiunium Chocolate non frangat, ſolo clariſſimo* Veſtræ Eminentiæ *iudicio, quà Phyſicè, quà Theologicè, quà moraliter, & tandem quà incomparabili prudentia labentis humanæ naturæ ſtatum perpendit, & conſiderat; nam in hoc aſſumptu non alios tantùm, ſed* Veſtræ Eminentiæ *Eminentia ſe ipſam ſuperauit. Viue felix, ò* Eccleſiæ Princeps, *vt Romana Eccleſia per longiora ſecula tanti Viri antidoto tueatur. Hiſpali die* XII. *Decembris* 1663.

Obſequentiſs. & qui ſuper omnes Veſtræ Eminentiæ Eminentiam adorat, & veneratur,

Doctor GASPAR *Caldera de Heredia.*

AD EMINENTISS. AC REVERENDISS.

PRINCIPEM,

FRANCISCVM MARIAM

CARDINALEM BRANCATIVM

SCRIBENTEM

DE CHOCOLATIS POTV.

ODE

ALOYSII FERRONII SOCIETATIS IESV.

Nata terris Arbor in vltimis,
Et Mexicani gloria littoris,
Fœcunda ſucco, quo ſuperbit
Æthereum Chocolata nectar.
Tibi omne lignum cedat, & omnium
Propago florum; Laurus adoreas
Nectens triumphis, Quercus, Alnus,
Et Libani pretioſa Cedrus.
Ferunt Adamum gentis originem
Pulſum beatis ſedibus arborem
Vexiſſe ad Indos, quæ hoſpitale
Nacta ſolum, generoſa trunco
Vitalis æui ſemina protulit,
Opimiani munera Liberi
Notata multis vina luſtris,
Queis titulum, patriamque cana
Deleuit ætas; Cretica, Maſſica
Baccho reſigno, dum mihi viuidus
Irroret imber pectus, almi
Fons animi, ingenijque vena.

Euthychius Patriarcha Alexandrinus, & alij ex Orientalibus apud *Seldenum* lib. 1. de Syned. Vet. Ebr. cap. 11. referunt, Adamum, ex horto Eden expulſum, Indiam Orientalem incoluiſſe.

O miſ.

O missus astris sudor, & inclytus
Potus Deorum! Castalij procul
Valete rores, hæc Poëtis
Perpetuo fluat vnda riuo.
O fulgurantis gloria purpuræ,
Et Vaticanæ Sidus adoreæ,
FRANCISCE, quantùm succus ausis
Iste tuis, calamoque debet!
Rumor ferebat lædere morsibus
Ieiuniorum iura: tyrannidis
Tu fræna laxas, veritatis
Fax rutilans, Superumque vindex.
Lenis profundo gurgite laberis
Sententiarum, gemmeus insonat
Hinc inde fluctus, vel Latina
Arua premas, vel aperta Graium,
Angustioris marginis impotens
Lustras Mineruæ regna licentiùs
Vndantis auro more Idaspis
Pandis opes, animique gazas.

